

Planbureau-werk in uitvoering

Evaluatie beleid EHS en VHR-gebieden

Achtergrondrapportage bij de Natuurbalans 2003

W. Geertsema

I.M. Bouwma

W.P. Daamen

H.A.M. Meeuwsen

Werkdocument 2003/24

Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte
Natuurplanbureau, vestiging Wageningen

Wageningen, 2003

Evaluatie beleid EHS en VHR-gebieden

Achtergrondrapportage bij de Natuurbalans 2003

W. Geertsema

I.M. Bouwma

W.P. Daamen

H.A.M. Meeuwsen

Werkdocument 2003/24

Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte

Natuurplanbureau, vestiging Wageningen

Wageningen, 2003

De reeks 'Planbureau - werk in uitvoering' bevat tussenresultaten van het onderzoek van de uitvoerende instellingen* voor het Natuurplanbureau. De reeks is een intern communicatiemedium en wordt niet buiten de context van het Natuurplanbureau verspreid. De inhoud heeft een voorlopig karakter en is vooral bedoeld ter informatie van collega-onderzoekers die aan planbureauproducten werken. Citeren uit deze reeks is dan ook niet mogelijk. Zodra eindresultaten zijn bereikt, worden deze ook buiten deze reeks gepubliceerd. De reeks omvat zowel inhoudelijke documenten als beheersdocumenten.

* Uitvoerende instellingen: Rijksinstituut voor Kust en Zee (RIKZ), Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), Rijksinstituut voor integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling (RIZA) en Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR)

Werkdocument 2003/24 is gekwalificeerd als status C. Dit document is geaccepteerd door Joep Dirx, opdrachtgever namens het Milieu- en Natuurplanbureau

Betekenis Kwaliteitsstatus

Status A: inhoudelijke kwaliteit is beoordeeld door een adviseur uit een zogenoemde referentenpool. Deze pool bestaat uit onafhankelijke adviseurs die werkzaam zijn binnen het consortium RIKZ, RIVM, RIZA en WUR

Status B: inhoudelijke kwaliteit is beoordeeld door een collega die niet heeft meegewerkt in het desbetreffende projectteam

Status C: inhoudelijke kwaliteitsbeoordeling heeft (nog) niet plaatsgevonden

©2003 **ALTERRA Research Instituut voor de Groene Ruimte**

Postbus 47, 6700 AA Wageningen.

Tel.: (0317) 47 47 00; fax: (0317) 41 90 00; e-mail: info@alterra.nl

Natuurplanbureau, vestiging Wageningen

Postbus 47, 6700 AA Wageningen.

Tel.: (0317) 47 78 45; fax: (0317) 42 49 88; e-mail: info@npb-wageningen.nl

Project 394-230003-04

[NPB Werkdocument 2003/24 – februari 2004]

Werkdocumenten in de Reeks 'Planbureau - werk in uitvoering' worden uitgegeven door het Natuurplanbureau, vestiging Wageningen. Informatie: (0317) 47 78 45; e-mail: info@npb-wageningen.nl

Website: www.natuurplanbureau.nl

Inhoud

Samenvatting	7
1 Inleiding	9
2 Ecologische Hoofdstructuur	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Wat is de EHS?	11
2.3 Maatregelen en Taakstelling	13
2.4 Beleidsprestaties	17
2.4.1 De gegevens	17
2.4.2 Begrenzing	18
2.4.3 Verwerving en overdracht	24
2.4.4 Inrichting	25
2.5 Evaluatie voortgang uitbreiding EHS	26
2.6 Effecten	28
2.6.1 Afname versnippering	28
2.6.2 Toename soorten	32
3 Voortgang Europees beleid: Aanwijzing Natura 2000-gebieden	33
3.1 Inleiding	33
3.2 Maatregelen en taakstelling	33
3.3 Beleidsprestaties	34
3.3.1 Aanwijzing	34
3.3.2 Beheer	36
3.4 Evaluatie	38
3.5 Relatie met EHS	38
4 Slotopmerkingen	40
Literatuur	42
Bijlage 1 Verslag overleg met Dick Bal, EC-LNV, dd 26 maart 2003	43
Bijlage 2 Verslag vergadering 26/03/03 13.00-15.00 u, Hoog Brabant Utrecht	46
Bijlage 3 Toelichting bij Landelijke Natuurdoelenkaart	50
Bijlage 4 Berekening oppervlakteverdeling EHS2003: factsheet en beschrijving berekening bij CGI	51
Bijlage 5 Lijst met aangemelde Habitatrichtlijngebieden	55
Bijlage 6 Factsheet en Resultaat eigendomgegevens van Natura 2000-gebieden	58

Samenvatting

Dit rapport vormt het achtergronddocument voor de hoofdstukken in de Natuurbalans 2003 over de evaluatie van het EHS-beleid en het beleid dat voortvloeit uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen.

Het concept van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is ontwikkeld om de versnippering van natuurgebieden in Nederland tegen te gaan. Het is de bedoeling dat er een samenhangend netwerk van natuurgebieden ontwikkeld wordt. Het grootste deel van de EHS ligt in de Noordzee en de Grote Wateren (ca 6.300.000 ha). In dit rapport gaan we in op het deel dat op het land ligt (ca 750.000 ha).

Volgens de Nota Mensen voor Natuur, Natuur voor mensen zal de EHS bestaan uit reeds bestaande natuur, nieuwe te ontwikkelen natuur, ecologische verbindingszones, robuuste verbindingen en agrarisch natuurbeheer. Maatregelen om de EHS te realiseren bestaan uit het veiligstellen van bestaande en ontwikkelen van nieuwe natuur. Het is aan de provincies zowel bestaande als nieuw te ontwikkelen natuur te begrenzen voor de EHS. De taakstelling voor bestaande natuur is ca 450.000 ha, voor nieuwe natuur ca 151.500 ha en voor agrarisch natuurbeheer binnen de EHS ca 90.000 ha.

Bij de evaluatie van de voortgang van de begrenzing van de EHS door de provincies wordt altijd gebruik gemaakt van de begrenzing in gebiedsplannen. Deze begrenzingen vormen een voorwaarde voor het verstrekken van beheerssubsidies in het Programma Beheer. Strikt genomen vormen de gebiedsplannen niet de begrenzing voor de EHS, maar in de praktijk wordt er zo mee omgegaan, mede omdat er nog geen goed landsdekkend alternatief is.

Volgens de administratieve gegevens over de begrenzing van nieuwe natuur is nu zo'n 97% begrensd in de gebiedsplannen. Volgens geografische gegevens is dat 93%. Op de verschillen wordt in het rapport ingegaan. Het begrenzen van de nieuwe natuur is dus zo goed als afgerond. De begrenzing van bestaande natuur verloopt minder snel, administratieve gegevens ontbreken, geografische gegevens geven ca 59% aan.

De kwalitatieve taakstellingen (wat voor type natuur moet er komen?) uit de provinciale gebiedsplannen zijn samengevoegd in de Natuurdoelenkaart. Deze kaart dekt in totaal ook bijna de gehele taakstelling van 750.000 ha.

Nadat gebieden begrensd zijn, is het voor nieuwe natuur noodzakelijk dat de gronden (veelal landbouwgronden) aangekocht en ingericht worden. Ook zal een deel niet aangekocht worden maar van landbouwgrond in natuur worden omgezet, terwijl het eigendom niet verandert: particulier beheer. De meeste nieuwe natuur zal echter na aankoop aan terreinbeherende organisaties worden overgedragen. De inrichting en overdracht (ca 44% van de taakstelling) van nieuwe natuur blijft ver achter op de taakstelling en met het huidige realisatietempo zal de taakstelling niet gerealiseerd worden, namelijk afronding van de EHS in 2018. Het huidige beleid zet in op meer realisatie van nieuwe natuur via particulieren. De realisatie via deze weg verloopt relatief langzamer dan die via aankoop en overdracht, daarom wordt gevreesd dat dat beleid de realisatie verder zal vertragen.

Een analyse van de mate van versnippering van de begrensde EHS in 2002 en in 2003 toonde een afname van de mate van versnippering en ook bleek dat de ligging van de

beheersgebieden bijdragen aan verminderen van versnippering van de natuur. Echter deze analyse is om technische redenen niet erg betrouwbaar, zoals uit het rapport blijkt.

Nederland wijst op grond van de Vogel- en de Habitatrichtlijn van de Europese Unie, natuurgebieden aan die vanuit Europees perspectief belangrijk zijn. Hierdoor wordt de Europese biodiversiteit voor de lange termijn veiliggesteld. De procedure voor de aanwijzing van gebieden onder de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn verschilt. De Vogelrichtlijn gebieden worden door Nederland rechtstreeks vastgesteld. Voor de Habitatrichtlijngebieden dient een lijst bij de Europese Commissie aangemeld te worden.

In april 2003 heeft Nederland een herziene aanmelding voor de Habitatrichtlijngebieden naar de Europese Commissie gestuurd. Begin juli is de aanmelding goedgekeurd door de Europese Commissie. Hiermee heeft Nederland de aanmelding van de gebieden afgerond. Van het Nederlandse landoppervlak wordt 9% voorgesteld als Habitatrichtlijngebied.

Nederland heeft in totaal 79 Vogelrichtlijngebieden aangewezen. In 2003 is de begrenzing van 6 Vogelrichtlijngebieden aangepast

De Natura 2000-gebieden in Nederland liggen zowel op het land als in de grote wateren (Noordzee, Waddenzee, IJsselmeer, Deltawateren). De Vogel en Habitatrichtlijngebieden overlappen voor ongeveer 60 procent. Ook de overlap tussen de EHS en de Natura 2000 gebieden is groot.

Om soorten en habitats in de Natura 2000-gebieden te beschermen, is het van belang dat de Natura 2000-gebieden goed worden beheerd en dat de juiste milieurobandoorwaarden aanwezig zijn. De beheerders van de Natura 2000-terreinen spelen een belangrijke rol bij de instandhouding en het herstel van de soorten en habitats.

Van de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden ligt meer dan 60 procent in de grote wateren en wordt daardoor beheerd door Rijkswaterstaat. De Habitatrichtlijngebieden op het land zijn voor 52 procent in het bezit van terreinbeherende organisaties; Vogelrichtlijngebieden voor 69 procent. De rest is in handen van diverse eigenaars, waaronder particulieren.

Tot slot worden nog enkele opmerkingen gemaakt over het belang van betrouwbare data voor het analyseren van de voortgang van het EHS en VHR beleid. Vaak blijkt dat dit een struikelblok in de analyse van het beleid is.

1 Inleiding

Dit rapport is een achtergronddocument bij de Natuurbalans 2003. De Natuurbalans wordt jaarlijks uitgebracht door het Milieu- en Natuurplanbureau. In de Natuurbalans wordt verslag gedaan van de toestand van de natuur en het landschap in Nederland en wordt de voortgang van het natuur- en landschapsbeleid besproken. Politici en beleidsmakers vormen een belangrijke doelgroep van de Natuurbalans.

Bij de Natuurbalans verschijnen ieder jaar een aantal achtergronddocumenten waarin allerlei achtergrondinformatie beschreven wordt. In dit achtergronddocument gaat het over de gegevens en de analyses die de basis vormen voor de hoofdstukken in de Natuurbalans over de huidige toestand en de evaluatie van het beleid ten behoeve van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en de aanwijzing van gebieden voor de Vogel- en Habitatrichtlijn (hoofdstukken 6 en 7 in de Natuurbalans). Ook staan we stil bij allerlei onzekerheden en punten van discussie die met deze onderwerpen te maken hebben.

Het document wordt geschreven met het doel kwaliteitsborging en verdieping te geven aan de informatie die in de Natuurbalans staat, en met het doel een handreiking te geven voor de evaluatie van het beleid ten behoeve van de Natuurbalans in komende jaren.

De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is een belangrijk instrument om in Nederland tot een samenhangend geheel van kwalitatief hoogwaardige natuur te komen. Ook in de voorgaande Natuurbalansen is het EHS-beleid geëvalueerd. Enkele belangrijke conclusies uit de Natuurbalans 2002 waren dat provincies de begrenzing van nieuwe gebieden die bij de EHS horen waarschijnlijk wel voor 2005 hebben afgerond, maar dat de realisatie van die nieuwe natuur achterblijft bij de taakstelling en dat de beoogde samenhang binnen de EHS op veel plaatsen nog ontbreekt (MNP 2002).

Vanuit de Europese Commissie is Nederland, net als andere landen van de EU, verantwoordelijk gesteld voor de bescherming van een aantal habitattypen en soorten. Hiertoe moeten Vogel- en Habitatrichtlijngebieden worden aangewezen. Binnen die gebieden moet Nederland de betreffende habitattypen en soorten duurzaam beschermen. De Vogel- en Habitatrichtlijngebieden worden samen de Natura 2000 gebieden genoemd. In de Natuurbalans van 2002 wordt gemeld dat Nederland 79 speciale beschermingszones had aangewezen in het kader van de Vogelrichtlijn. Hiermee is de aanwijzing van deze beleids categorie vrijwel compleet en is Nederland één van de eerste landen die zo ver is. Ook voor de Habitatrichtlijn heeft Nederland gebieden aangemeld. In 2000 oordeelde de Europese Commissie dat die lijst aangepast moet worden voor ze kan worden goedgekeurd. Bij het uitkomen van de Natuurbalans 2002 waren daar nog geen vorderingen in gemaakt.

In dit rapport wordt ingegaan op de vordering van de begrenzing, aankoop en inrichting van gebieden die bij de EHS horen, evenals de vordering van de implementatie van het gebiedenbeleid voortvloeiend uit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Hierbij volgen we zo veel mogelijk de verschillende onderdelen die bij een beleidsevaluatie aan de orde behoren te komen, zoals beschreven in Kuindersma (1999): a) doelstellingen, b) maatregelen, taakstellingen en beleidsprestaties, en c) effecten van beleid. We besteden niet alleen aandacht aan de resultaten maar ook aan de kwaliteit van de gegevens die beschikbaar waren.

Onderwerpen die in dit document niet aan de orde komen zijn:

- Financiële efficiëntie natuurbeleid, bijv. afweging particulier beheer versus beheer door professionele organisaties;
- Evaluatie van de voortgang Programma beheer; realisatie particulier natuurbeheer; gerealiseerde beheerspakketten (Sanders *et al.* 2003)
- Doorwerking van bescherming van gebieden en soorten in beleid (Broekmeyer *et al.* 2003)
- Evaluatie van effecten van vertraagde of verminderde aankoop van grond voor ontwikkeling van nieuwe natuur. De effecten hiervan, waarbij meer ingezet wordt op particulier/agrarisch natuurbeheer in plaats van natuurbeheer door professionele natuurbeheerorganisaties worden in ander project onderzocht (Van Oostenbrugge *et al.* 2003)

2 Ecologische Hoofdstructuur

2.1 Inleiding

De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is geïntroduceerd in het Natuurbeleidsplan van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij in 1990 (LNV 1990). Het doel van de EHS is om te komen tot een ruimtelijk samenhangend geheel van hoogwaardige natuurgebieden in Nederland. Eén van de grote bedreigingen van de natuur in Nederland is namelijk de versnippering van natuurgebieden in kleine gebieden. Vaak liggen deze gebieden geïsoleerd van andere gebieden. Deze versnippering bedreigt de overleving van allerlei planten- en diersoorten in Nederland (Van Oostenbrugge *et al.* 2002). Belangrijke oorzaken van versnippering in Nederland zijn: verlies van habitat door bijvoorbeeld landbouw (vooral in het verleden) en door woningbouw en doorsnijding van gebieden door infrastructuur. Het gevolg van versnippering is het kleiner worden van gebieden en het meer geïsoleerd liggen van gebieden. Een gevolg van kleiner worden van gebieden is ook dat de milieukwaliteit vaak vermindert. Dit komt doordat negatieve invloeden uit de omgeving een relatief groot deel van de kleine gebieden beïnvloeden.

Om de versnippering terug te dringen is de EHS ontworpen. Versnippering wordt tegengegaan door ontwikkeling van nieuwe natuurgebieden, vergroten van bestaande natuurgebieden en verbindingen tussen natuurgebieden. Ook zullen gebieden met een landbouwfunctie in combinatie met agrarisch natuurbeheer tot de EHS gerekend worden. Alle natuurgebieden, zowel reeds bestaande als nieuw te ontwikkelen gebieden zullen duurzaam moeten worden beschermd door de gebieden in bestemmingsplannen vast te leggen.

De EHS zal niet alle natuur in Nederland omvatten. Er liggen ook natuurgebieden en gebieden met agrarisch natuurbeheer in het landelijk gebied en rond de steden die niet tot de EHS behoren, maar waar wel natuurbeleid voor ontwikkeld is. In dit rapport beperken we ons echter tot de EHS.

De EHS ligt niet alleen op het land. Voor het grootste deel ligt het zelfs op zee. Een deel van de Noordzee en de Grote Wateren (Waddenzee, Zuid-Hollandse Delta, Rivierengebied het IJsselmeer en de randmeren) behoren ook tot de EHS. Deze 'natte natuur' bedraagt zo'n 6.300.000 ha. In hoofdstuk 3 zullen we zien dat een groot deel van deze natte natuur in het kader van Europese regelgeving ook beschermd is als Vogel- en Habitatrichtlijngebied. In dit hoofdstuk richten we ons echter vooral op de EHS op het land, en wordt slechts zijdelings aandacht aan dit natte deel van de EHS besteed.

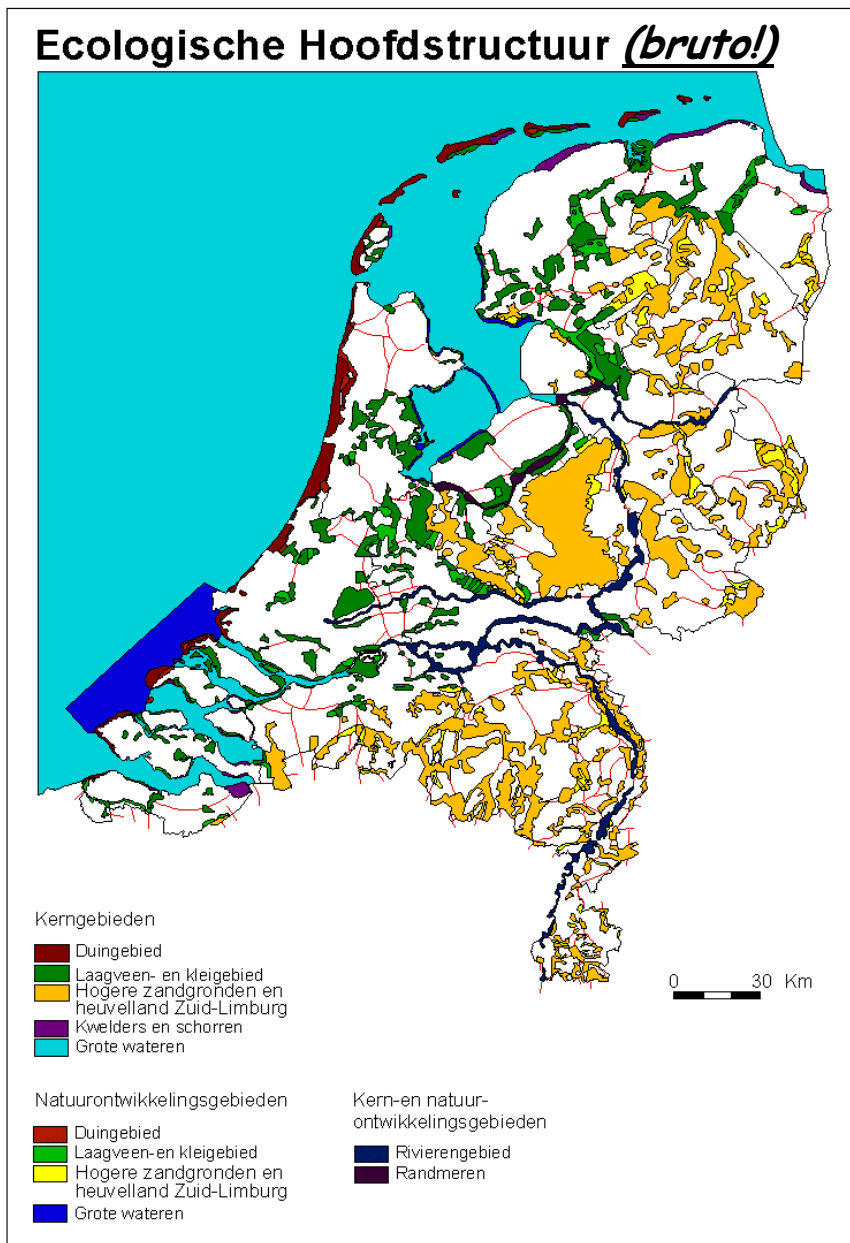
In dit hoofdstuk bespreken we de stand van zaken rondom de uitvoering van het EHS beleid. Na een beschrijving van wat de EHS nu precies is, komt aan de orde wat de taakstellingen, de beleidsprestaties en de effecten van het beleid zijn.

2.2 Wat is de EHS?

De vraag: *Wat is de ecologische hoofdstructuur?* is niet gemakkelijk te beantwoorden. Uiteraard kunnen we een definitie van de EHS geven: *een samenhangend netwerk van*

bestaande en nog te ontwikkelen natuur- en bosgebieden of: Het samenhangende netwerk van in (inter)nationaal opzicht belangrijke, duurzaam te behouden ecosystemen.

Het is echter moeilijk om aan te geven welke gebieden gezamenlijk de EHS vormen of gaan vormen, omdat het nog niet duidelijk is welke gebieden nu precies bij de EHS horen of gaan horen. In het Natuurbeleidsplan is wel globaal aangegeven waar de EHS moet komen te liggen, de zgn Bruto-EHS (zie figuur 1). Het is de bedoeling dat binnen de grenzen van de bruto EHS wordt aangegeven waar de netto EHS komt te liggen.

Figuur 1. Kaart met de Bruto EHS. Bron: Natuurbeleidsplan (LNV 1990). Binnen de grenzen van de bruto EHS moet de Netto EHS begrensd en gerealiseerd worden. Op deze kaart ontbreken de Ecologische Verbindingszones en de Robuuste Verbindingen.

We kunnen wel antwoord geven op de vraag uit wat voor soort gebieden de EHS bestaat. Daarvoor nemen we de Nota *Natuur voor mensen, mensen voor natuur* (LNV 2000) (= NvM) als uitgangspunt. Dit is de meest recente vastgestelde nota van het ministerie van LNV waarin uitgebreid aandacht is voor de EHS. Volgens NvM moet het deel van de EHS op het land in 2018 gerealiseerd zijn. Dat betekent dat zowel de kwantiteit (hectares) als de kwaliteit (typen natuur) voldoen aan de taakstellingen die zijn vastgesteld. In 2018 zal de EHS bestaan uit de volgende categorieën gebieden:

* **Reeds bestaande natuur**

Natuurgebieden die reeds in 1990 - ten tijde van het uitkomen van het Natuurbeleidsplan - bestonden. De EHS op het water valt in deze categorie.

* **Nieuw te ontwikkelen natuurgebieden**

Natuurgebieden op plekken waar nu veelal nog landbouw plaatsvindt. De nieuwe natuur leidt tot vergroting van bestaande gebieden of tot ontwikkeling van nieuwe gebieden zodat andere gebieden minder geïsoleerd raken.

* **Ecologische verbindingzones**

Smalle stroken natuur die geïsoleerde gebieden met elkaar verbinden.

* **Robuuste verbindingen**

In tegenstelling tot de voorgaande categorieën is dit een categorie die in NvM voor het eerst wordt geïntroduceerd. Gebleken was dat de nieuw te ontwikkelen natuurgebieden en verbindingzones de versnippering onvoldoende terugdrongen, daarom zijn de Robuuste verbindingzones aan de gewenste EHS toegevoegd om toch voldoende ruimtelijke samenhang te krijgen.

* **Agrarisch natuurbeheer**

Het beheer is in deze gebieden afgestemd op de ontwikkeling van natuurwaarden in combinatie met een landbouwproductiefunctie. De hoofdfunctie van deze gebieden is landbouw.

De EHS is in bezit en beheer van allerlei publieke en private organisaties of particulieren. Een deel van de EHS-gebieden is in eigendom en beheer van terreinbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Provinciale Landschappen. Een ander deel is in bezit en beheer van particulieren, zoals landgoedeigenaren en boeren of van instanties zoals het Waterleidingbedrijf Noord-Holland, Ministerie van Defensie of gemeenten. Ook komt het regelmatig voor dat gebieden in bezit zijn van terreinbeherende organisaties en beheerd worden door boeren.

Naast verschil in eigendom zien we dus een verschil in hoofdfunctie van EHS gebieden op het land: het grootste deel heeft hoofdfunctie natuur, maar een ander ook aanzienlijk deel heeft als hoofdfunctie landbouw.

2.3 Maatregelen en Taakstelling

De maatregelen die getroffen worden om de EHS te realiseren bestaan uit het veiligstellen van bestaande en het ontwikkelen van nieuwe natuur, die daarna uiteraard ook veiliggesteld moet worden.

Zoals hiervoor reeds gemeld zal de EHS bestaan uit zowel reeds bestaande natuurgebieden, nieuwe natuurgebieden en gebieden met agrarisch natuurbeheer. Gebieden die bij de EHS gaan horen moeten als zodanig aangewezen begrensd worden door provincies. Ook moeten zij de kwaliteitsdoelen (welk type natuur moet er komen?) vaststellen.

Planologische veiligstelling

De EHS wordt beschermd op basis van de planologische kernbeslissing over het eerste Structuurschema Groene Ruimte (LNV 1995). Dit biedt echter nog geen bescherming voor de natuur in de EHS tegen ongewenste en schadelijke ontwikkelingen. Hiertoe moeten gebieden eerst planologisch worden veiliggesteld. De planologische veiligstelling moet plaatsvinden via provinciale streekplannen en uiteindelijk in gemeentelijke bestemmingsplannen. Hiermee zal de bestemming 'natuur' veiliggesteld kunnen worden. Agrarisch natuurbeheer wordt niet via bestemmingsplannen vastgesteld. De bestemming blijft landbouw. In hoeverre gemeentes daar als extra kenmerk bijvoorbeeld 'agrarisch natuurbeheer' of 'natuurvriendelijke landbouw' aan toevoegen is niet bekend. Een samenvatting van de planologische veiligstelling staat in tabel 1a. Een uitgebreidere beschrijving van de bescherming van de EHS in het ruimtelijk beleid is te vinden in de Natuurbalans van 2000 (MNP 2000)

Kwaliteit veiligstellen

Om de kwaliteit van een gebied te beschermen is uiteraard planologische veiligstelling alleen niet voldoende. In een gebied moet ook de juiste kwaliteit ontwikkeld worden via inrichtingsmaatregelen en de kwaliteit moet beschermd worden of onderhouden worden via beheersmaatregelen. Bestaande natuurgebieden worden in enkele gevallen aangekocht en overgedragen aan eindbeheerders (afrodingsaankopen). Gebieden waar nieuwe natuur ontwikkeld wordt, worden deels aangekocht via de Dienst Landelijk Gebied en vervolgens ingericht en overgedragen aan de eindbeheerder. Dit zijn eigenlijk allemaal voormalige landbouwgronden. De vorige eigenaar was dus een agrariër en de nieuwe eigenaar een terreinbeherende organisatie zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Provinciale Landschappen. Andere landbouwgebieden waar natuur ontwikkeld wordt, blijven in bezit van de oorspronkelijke eigenaar (agrariër, landgoedeigenaar, etc.) maar veranderen wel van functie. Hiertoe wordt een beheerscontract van 30 jaar afgesloten binnen de Subsidieregeling Natuur (SN) van Programma Beheer (DLG en LASER 2002). Gebieden met agrarisch natuurbeheer worden niet aangekocht en behouden een landbouwfunctie, maar het beheer verandert. De beheerscontracten voor agrarisch natuurbeheer vallen onder de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) van Programma Beheer en duren minimaal 6 jaar. Een samenvattend overzicht van de veiligstelling van natuurkwaliteit via het juiste beheer staat in tabel 1b.

Tabel 1. Veiligstelling van de EHS via het planologische spoor (A) en via aankoop inrichting en beheer (B). Toelichting zie paragraaf 2.3.

A. Planologische veiligstelling van onderdelen van de EHS.

	Als EHS begrenzen door provincie	Als EHS vaststellen door provinciale staten	Planologisch veiligstellen in gemeentelijk bestemmingsplan?
Bestaande natuur	+	+	+
Nieuwe natuur	+	+	+
Agrarische natuur	+	+	???

B. Via beheer veiligstellen van natuurkwaliteit binnen de EHS.

	Aankopen en overdragen aan eindbeheerder	Inrichten	Beheren ¹
Bestaande natuur	+/-	-	+ (SN)
Nieuwe natuur	+/-	+	+ (SN)
Agrarische natuur	-	-	+ (SAN)

¹SN en SAN = Subsidieregeling Natuurbeheer en Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer, binnen Programma Beheer.

In 1990 is de uitvoering van het EHS beleid gestart bij het uitkomen van het Natuurbeleidsplan. In de loop van de tijd bleek dat de ruimtelijke samenhang onvoldoende was, daarom zijn in NvM de robuuste verbindingen aan de EHS-taakstelling toegevoegd. Deze moeten ervoor zorgen dat de ruimtelijke samenhang toch bereikt wordt.

Begrenzen voor EHS en voor Programma Beheer

Bij het onderdeel 'begrenzen door provincie' moet de volgende opmerking geplaatst worden. Volgens NvM moeten de provincies gebieden aanwijzen (en veiligstellen) die bij de EHS zullen horen. Tegelijk moeten provincies in gebiedsplannen aangeven waar natuurgebieden en gebieden met agrarisch natuurbeheer liggen. Ook moet voor deze gebieden de kwaliteit in termen van natuurdoeltypen worden aangegeven. Dit is weer voorwaarde voor het verstrekken van beheerssubsidie in het kader van Programma Beheer.

De begrenzing en kwaliteit van gebieden in de natuurgebiedsplannen door de provincies worden door LNV (EC-LNV) omgezet in een Landelijke Natuurdoelenkaart waarop voor heel Nederland is aangegeven welke gebieden welke kwaliteit natuur zullen krijgen.

Nu zijn de begrenzing voor de EHS en de begrenzing en kwaliteit van gebieden voor de gebiedsplannen niet hetzelfde. Voor een groot deel zullen ze overlappen, maar er zijn ook gebieden binnen de gebiedsplannen (en de Landelijke Natuurdoelenkaart) begrensd die buiten de EHS vallen. Overigens zijn de meningen hierover verdeeld en zijn er mensen die vinden dat de EHS alle gebieden moet omvatten die begrensd zijn voor Programma Beheer (zie ook bijlage 1). Het Natuurplanbureau hanteert de begrensde natuurgebieden, aangevuld met bestaande natuur 1990, als begrensde EHS.

De provincies bepalen tijdens het proces van begrenzing welke 'bestaande natuur 1990' behoort tot de EHS. Het kan gebeuren dat kleine natuurgebieden die ook al in 1990 bestonden geen deel uit gaan maken van de EHS zoals geïdentificeerd door de provincie.

Taakstellingen

In de voorgaande alinea's hebben we gesproken over de verschillende maatregelen die getroffen moeten worden om tot de realisatie van de EHS te komen. In deze alinea beschrijven we de taakstellingen die bij de maatregelen horen. Deze worden overgenomen uit NvM. Uiterlijk 2001 moet vaststaan welke van de reeds aanwezige bos- en natuurgebieden tot de EHS gaan behoren en de ruimtelijke veiligstelling van de EHS op bestemmingsplanniveau moet uiterlijk in 2005 bereikt zijn. Hierbij moet het uitgangspunt zijn dat er rekening gehouden wordt met de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden, met ecologisch hydrologisch kansrijke situaties, en cultuurhistorische en aardkundige waarden en moet gestreefd worden naar het verminderen van versnippering van bestaande EHS gebieden.

In 2000 zou er een gezamenlijke landelijke doelenkaart opgesteld moeten zijn door Rijk en provincies. De basis hiervoor zijn de afzonderlijke provinciale doelenkaarten en onderling overleg. Deze kaart moet ruimtelijk verankerd worden in de Planologische Kernbeslissing SGR2 en vormt mede de basis voor nieuwe bestuurlijke afspraken over uitvoering en beheer van de EHS. In tabel 2 staan de taakstellingen voor de hectares per categorie, evenals het jaar waarin het gerealiseerd moet zijn.

NvM meldt dat de taakstelling voor Robuuste Verbindingen indicatief is. In het kader van NvM zouden er financiële middelen voor realisatie van de helft, zo'n 13.000 ha, beschikbaar komen. Realisatie zou mogelijk worden nadat in de Vijfde Nota RO definitief besloten zou worden over de aanwijzing van de desbetreffende robuuste verbindingen, die nota is echter niet goedgekeurd. In de brief van minister Veerman dd 9 oktober 2002 wordt aangekondigd dat aankopen voor de helft van de robuuste verbindingen door het Rijk gefinancierd wordt, en

dat de andere helft dus uit andere middelen betaald zal moeten worden. In de brief wordt gesteld dat er gestart wordt met 13.500 ha. Onduidelijk is of de ombuiging van de financiering over die 13.500 ha gaat of over 27.000 ha.

De taakstelling voor de Kwaliteitsimpuls Landschap bestaat uit 10.000 ha aankoopbuffer (of functiewijziging) in het kader van groen-blauwe dooradering. Gelet op de functiewijziging worden deze in NvM aan de EHS toegerekend.

In NvM staat dat het streven is om 25.000 ha ecologische verbindingzones te realiseren. Hiervan zal naar verwachting de helft, ca 12.500 samen vallen met de robuuste verbindingen en de groenblauwe dooradering uit de Kwaliteitsimpuls Landschap. De andere helft, ook zo'n 12.500 ha, is niet door rijksmiddelen gedekt.

Tabel 2. Taakstelling voor de EHS volgens NvM (LNV 2000). Er worden nieuwe taakstellingen verwacht van het kabinet Balkenende II, maar die waren nog niet vastgesteld ten tijde van het samenstellen van dit rapport.

	Oppervlakte (ha)	Het juiste beheer ingesteld in:
Bestaande natuur (totaal)	ca 450.000	
waarvan nog aan te kopen	36.000	2018
Nieuwe natuur	151.500	
waarvan via aankoop	132.300	2018
waarvan via particulieren	19.200	2018
Robuuste verbindingen	27.000	2020
Kwaliteitsimpuls landschap	10.000	2020
Ecologische verbindingzones	25.000	2020
Agrarisch natuurbeheer	135.000	
waarvan binnen begrensde EHS	90.000	2018
waarvan buiten begrensde EHS	45.000	2018

We zien dat voor de meeste categorieën in 2018 en enkele in 2020 de EHS gerealiseerd zal moeten zijn. Dit betekent dat niet alleen het eigendom en de bestemming van de gebieden goed geregeld moeten zijn, maar ook dat de gebieden zijn ingericht en dat het juiste beheer plaatsvindt om de kwalitatieve doelstelling te halen. Hierbij hoort ook de taakstelling dat voor alle in 1982 in Nederland van nature aanwezige soorten en populaties de condities voor instandhouding duurzaam aanwezig zijn. In 2020 moet de milieukwaliteit ook zodanig zijn dat deze geen belemmering vormt voor het bereiken van de kwaliteitsdoelen binnen de EHS.

Voor de uitbreiding van de EHS, door aankoop van bestaand natuurgebied, aankoop, inrichting en overdracht aan de beheerder voor nieuwe natuur of inrichting van nieuwe natuur ten behoeve van de particuliere beheerder, is een jaarlijkse taakstelling vastgesteld van minimaal 5500 en gemiddeld 6500 hectare.

In NvM staan nog meer taakstellingen vermeld. De hierboven vermelde zijn de meest relevante. Een aantal van de overige taakstellingen zijn minder concreet en meer kwalitatief van aard dan degene die we hier hebben besproken.

2.4 Beleidsprestaties

2.4.1 De gegevens

De gegevens over de begrenzing van de EHS werden tot en met 2002 door de Dienst Landelijk Gebied aan het Natuurplanbureau geleverd voor de jaarlijkse Natuurbalans. De gegevens bestaan uit zogenaamde administratieve gegevens en uit ruimtelijke gegevens.

De administratieve gegevens waren voorheen afkomstig uit de rapportage over de voortgang van het SGR1-beleid (DLG 2001, DLG 2002). Deze werden in 2003, dus met de gegevens over 2002, via de Dienst GRR van LNV aan het NPB geleverd. Oorspronkelijk komen zij wel bij DLG vandaan. Het betreft hier een nieuwe afspraak met GRR, het verslag van het overleg waarin dit is afgesproken staat in bijlage 2. De peildatum van de gegevens is 31 december van het voorgaande jaar. In de administratieve gegevens zijn de volgende onderdelen opgenomen die relevant zijn voor de voortgang van de EHS:

Beleidscategorieën:

Nieuwe natuur (Reservaat, Natuurontwikkeling en Nieuwe natuur), *Robuuste verbindingen* en *Bestaand natuurterrein*

Gegevens per categorie:

taakstelling, begrensd/in planvorming, verworven en ingericht. Tevens is bij de gegevens over verwerving onderscheid gemaakt tussen hectares die ter plekke of die als ruilgrond verworven zijn.

Er is door DLG ook in 2003 een rapportage over de voortgang van het SGR-beleid gemaakt, maar die is niet gebruikt bij de kwantitatieve rapportage in de Natuurbalans over de voortgang van het beleid, omdat die bij het gereed komen van de rapportage van de Natuurbalans nog niet beschikbaar was.

Naast de administratieve gegevens zijn er ook ruimtelijke gegevens over de begrenzing. Deze worden via DLG geleverd. Het zijn ruimtelijke bestanden die de begrenzing volgens de gebiedsplannen van de provincies aangeven. De bestanden die in dit rapport zijn gebruikt zijn RIS en GEBIS die gezamenlijk een landsdekkend beeld geven (Willemsen & Schmidt 2002). In de bestanden worden een aantal categorieën onderscheiden, zie tabel 3.

Tabel 3. Onderdelen van geografische bestanden begrenzing gebiedsplannen.

Beleidscategorie	Categorie in bestand	Bestand
Nieuwe natuur	Reservaatgebieden	RIS (Relatienota Informatie Systeem)
" "	Natuurontwikkelingsgebieden	RIS
" "	Nieuw natuur	GEBIS (Gebiedsplannen Informatie Systeem)
Bestaande natuur	Bestaande natuur	GEBIS
Agrarisch natuurbeheer	Beheersgebied	RIS
	" "	GEBIS

NB Zowel bij Natuur (GEBIS) als Beheersgebied (RIS en GEBIS) worden gebieden soms niet '1:1' begrensd, maar volgens de 'Ruime Jas-methode', dwz een gebied wordt aangegeven waarbinnen een bepaalde hoeveelheid van een categorie gerealiseerd moet worden, maar *waar precies* binnen een gebied is vooralsnog niet vastgesteld.

Zoals in paragraaf 2.3 staat vermeld, vormt de begrenzing in de gebiedsplannen een voorwaarde voor aanvragen van subsidies binnen Programma Beheer (zowel SN als SAN). In de praktijk van de Natuurbalans is echter tot nu toe de begrenzing voor de gebiedsplannen gebruikt in de rapportage over de voortgang van de begrenzing van de EHS zelf. In de praktijk zullen zij grotendeels overlappen, maar delen van de in gebiedsplannen begrensde gebieden zullen buiten de begrensde EHS (blijven) vallen. In hoeverre dit werkelijk het geval is, is niet onderzocht. De reden hiervoor is dat de netto EHS nog niet volledig is vastgesteld.

De begrenzing in de gebiedsplannen heeft zich tot nu toe vooral op de nieuwe natuur gericht (zie volgende paragraaf). Er is geen nulmeting van de situatie bij de start van het EHS beleid gedaan. Het is dus niet duidelijk welke bestaande natuur in 1990 tot de EHS zou gaan behoren. Daarom is door het Natuurplanbureau een bestand met de in 1990 aanwezige natuurgebieden gemaakt ('Bestaande natuur (1990)' zie ook Willems en Schmidt 2002). Dit bestand bestaat uit bos- en natuurgebieden uit de CBS bodemstatistiek van 1989 aangevuld met graslanden die destijds in bezit waren van terreinbeherende organisaties. Dit bestand wordt door het Natuurplanbureau als benadering voor de bestaande natuur binnen de EHS gebruikt. Een nadeel van dit bestand is dat lijnvormige elementen (oevervegetatie langs kanalen en beken, lintbebouwing) ontbreken. Deze worden vaak wel door de provincie begrensd als verbindingzones in de EHS.

LASER levert informatie over de voortgang van Programma Beheer. Informatie over de voortgang van de realisatie van nieuwe natuur door particulieren is dan ook afkomstig van LASER. Hierbij is de categorie 'functiewijziging' van de subsidieregeling Natuurbeheer van programma beheer relevant.

Een andere bron van informatie vormt de (Interprovinciaal Overleg)-enquête. Deze enquête wordt door het IPO gehouden. Hierin wordt aan provinciale medewerkers allerlei informatie over o.a. de voortgang van het natuurbeleid gevraagd. De vragen die gesteld worden zijn zeer relevant, echter de beantwoording is vaak incompleet. Daar waar overlap is met de DLG/GRR gegevens blijken de gegevens ook vaak te verschillen. Hierbij gebruiken we de DLG/GRR gegevens. Deze zijn vollediger, betrouwbaarder en officiëler. De resultaten van de IPO-enquête kunnen wel helpen om knelpunten en de meer kwalitatieve voortgang van sommige beleidsonderdelen te achterhalen.

2.4.2 Begrenzing

Planologische Veiligstelling

Een aantal provincies geeft in de IPO-enquête aan dat de EHS volledig is veiliggesteld via streekplannen en voor een iets kleiner, maar nog steeds groot deel in bestemmingsplannen. Een groot aantal provincies geeft echter aan het niet te weten. Veel bestemmingsplannen zijn ouder dan 10 jaar, terwijl het wettelijk verplicht is om iedere 10 jaar de bestemmingsplannen te actualiseren (Kuiper *et al.* 2003). Meer over wettelijke bescherming van flora en fauna is te lezen in Broekmeyer *et al.* 2003.

Begrenzing van EHS

Volgens de administratieve gegevens is eind 2002 de meeste nieuwe natuur begrensd. De gegevens uit de ruimtelijke bestanden wijken iets af van de administratieve bestanden (zie tabel 4). De verschillen tussen de administratieve en de ruimtelijke bestanden voor de begrensde nieuwe natuur is op een aantal manieren te verklaren. De categorie Nieuwe natuur is samengesteld uit de categorieën Reservaat, Natuurontwikkeling en Nieuwe natuur. Uit

navraag bij DLG (telefoongesprek met Cindy Deuning) bleek dat 'Reservaat' en 'Natuurontwikkeling' in RIS na realisatie soms worden ingedeeld bij 'Bestaande natuur' in het GEBIS. Dit kan een (gedeeltelijke?) verklaring voor de hogere scores van de administratieve gegevens voor deze twee categorieën zijn. De hogere score van Nieuwe natuur in de ruimtelijke (GEBIS) gegevens kan voor een deel verklaard worden door de onnauwkeurigheden in het digitaliseren en doordat de RIS/GEBIS gegevens iets recenter dan de administratieve gegevens zijn.

Verder zien we dat de meeste categorieën nog lang niet volledig begrensd zijn, terwijl toch de taakstelling was dat uiterlijk in 2005 de begrenzing inclusief de planologische veiligstelling in gemeentelijke bestemmingsplannen gereed zou moeten zijn.

Tabel 4. Beleidsprestaties: begrenzing van de EHS. Zowel de data uit de administratieve gegevens (bron: LNV) als de ruimtelijke gegevens (bron: DLG) worden getoond. De administratieve gegevens worden gebruikt bij de rapportage in de Natuurbalans over de voortgang in hectares van de totale EHS.

	Taakstelling	Begrensd	In RIS/GEBIS		
	ha	ha	%	ha	%
Bestaande natuur (totaal)	ca 450.000	> 36.000	?	267.638	ca. 59
Nieuwe natuur	151.500	146.946	97	140.872	93
Reservaat		19.030		9.852	
Natuurontwikkeling		8.759		6.322	
Nieuwe natuur		119.157		124.696	
Robuuste verbindingen	27.000	545	2	-	
Kwaliteitsimpuls landschap	10.000	3.250	33	-	
Ecologische verbindingzones	25.000	1.655	7	-	
Agrarisch natuurbeheer	135.000	-	-		
1:1 begrensd				52.774	
'Ruime Jas'				1.307.505	

Gebiedsplannen

De provincies zijn ver gevorderd met het opstellen van gebiedsplannen die de begrenzing en kwaliteit van natuurgebieden en gebieden met agrarisch natuurbeheer in kaart brengen. Zoals reeds hiervoor gesteld, is dit niet precies hetzelfde als de begrenzing van de EHS, maar wordt het wel als benadering ervan gebruikt. In de IPO-enquête geven de provincies aan dat de laatste gebiedsplannen in 2004 zullen worden vastgesteld (zie tabel 5).

Provincies zijn bezig met het opstellen van EHS kaarten voor hun provincies. Een aantal provincies volgt hierbij globale grenzen, waarbij duidelijk is dat er binnen die begrenzing nog meerdere invullingen mogelijk zijn. Andere provincies begrenzen de EHS veel nauwkeuriger. Andere provincies zijn nog bezig met de definitieve begrenzing van de EHS. 7 provincies hebben een voorlopige begrenzing aangeleverd aan EC-LNV. Momenteel is de kaart die de gegevens van de provincies combineert nog in een dusdanig pril stadium, (bron EC-LNV) dat we daar verder nog niet op in kunnen gaan.

Tabel 5. Aantal, type en (verwachte) jaar van goedkeuring van gebiedsplannen voor de provincies (bron: IPO-enquête 2003)

	N		B		L		NB		LB		NBL	
	#	jaar	#	jaar	#	jaar	#	jaar	#	jaar	#	jaar
Groningen											1	2001
Friesland			1	2000	1	2000					8	2000, 2002 1 2004
Drenthe	2	2002							1	2002	1	2002
Overijssel					1	2001	8	2000- 2002				
Gelderland											5	2002
Flevoland	1	2002	1	2002								
Utrecht	8	2001- 2002	1	2000								
Noord Holland	?											
Zuid-Holland	?											
Zeeland											1	2001
Noord-Brabant	1	2002							11	2002		
Limburg											7	2001, 2002 2 2003, 2004

N = natuurgebiedsplan, **B** = beheersgebiedsplan, **L** = landschapsplan, **NBL** = natuur, agrarische natuur en landschapsbeheer gecombineerd in één plan

Landelijke Natuurdoelenkaart

De Landelijke Natuurdoelenkaart is in concept klaar (Bijlage 3). Deze is door EC-LNV afgeleid van de provinciale natuurdoeltypekaarten. De versie van juli 2002 is in oktober 2002 aan het Natuurplanbureau in gebruik gegeven. Deze versie zou in februari 2003 nog worden aangepast en weer naar de provincies gestuurd worden ter controle. In overleg met de provincies moeten er nog wijzigingen worden aangebracht. Er heersen onder andere nog onduidelijkheden over de grote wateren en de aangrenzende oeverlanden en in de defensieterrainen (hier zijn strikt de rijksdoelen gevolgd, die dus kunnen afwijken van de provinciale kaarten). Voor het overgrote deel van de natuur op het land zal er niet zo veel meer veranderen (zie Bijlage 1. Verslag gesprek met Dick Bal (EC-LVN)). Het is de bedoeling dat in 2003 de kaart ter goedkeuring naar de Gedeputeerde Staten wordt gestuurd.

In overleg met EC-LNV (Dick Bal) is besloten om de kaart van juli 2002 te gebruiken (med Marlies Sanders). Voor globale uitspraken is die geschikt, voor gedetailleerde ruimtelijke analyses niet.

Het bestand van de Natuurdoelenkaart dat het NPB via EC-LNV heeft gekregen moest worden aangepast voor de analyses voor de Natuurbalans (zie Van Oostenbrugge *et al.* 2003). De informatie over natuurdoelen die in een bepaald gebied voorkomen (in één polygoon) stond in één kolom met de code voor de aanwezige natuurdoelen en het procentuele aandeel in het gebied van die natuurdoelen. Die informatie is verdeeld over meer kolommen, zodat er aan afzonderlijke natuurdoelen gerekend kon worden. Bovendien bleken er gebieden te zijn waar het totale percentage van natuurdoelen ver boven de 100% uitkwam. In die gevallen zijn de percentages proportioneel verlaagd, zodat de som op 100% uitkwam. Totalen onder de 100% blijven ongewijzigd, omdat binnen een gebied niet alle oppervlakte aan natuurdoelen hoeft te zijn toegekend.

Ook in NvM en in het SGR2 staan taakstellingen voor Natuurdoelen vermeld. Hoewel NvM vastgesteld beleid bevat, in tegenstelling tot de andere documenten, nemen we de taakstelling voor de natuurdoelen niet daaruit over. Naar verluid zijn de taakstellingen in de SGR2 en de Natuurdoelenkaart beter onderbouwd. De oppervlaktes per natuurdoel die we uit de Natuurdoelenkaart berekenen zijn gebruikt voor berekeningen voor de Natuurbalans. Dit komt vooral in Van Oostenbrugge *et al.* 2004 aan de orde.

De oppervlaktes in NvM en SGR2 wijken af van de oppervlaktes zoals die uit de gebruikte versie van de Natuurdoelenkaart zijn af te leiden (tabel 6). Wanneer we de oppervlaktes per natuurdoel tussen de Natuurdoelenkaart en SGR2 vergelijken valt een aantal zaken op.

Het totale oppervlakte natuurdoelen in de Natuurdoelenkaart is bijna 200.000 ha lager dan die in SGR2. De grootste verschillen worden veroorzaakt door de oppervlaktes multifunctionele natuur. De oorzaak ligt waarschijnlijk in het feit dat multifunctionele natuur zoals weidevogelgraslanden voor een deel 1:1 begrensd is in de gebiedsplannen van de provincies, en voor de rest alleen globaal via de ruime-jas-methode. Vermoedelijk is alleen het deel dat 1:1 is begrensd in de Natuurdoelenkaart opgenomen (ca 52.000 ha tegenover 170.000 ha in SGR2). Ook het oppervlakte multifunctioneel bos is zo'n 90.000 ha lager op de Natuurdoelenkaart dan in SGR2.

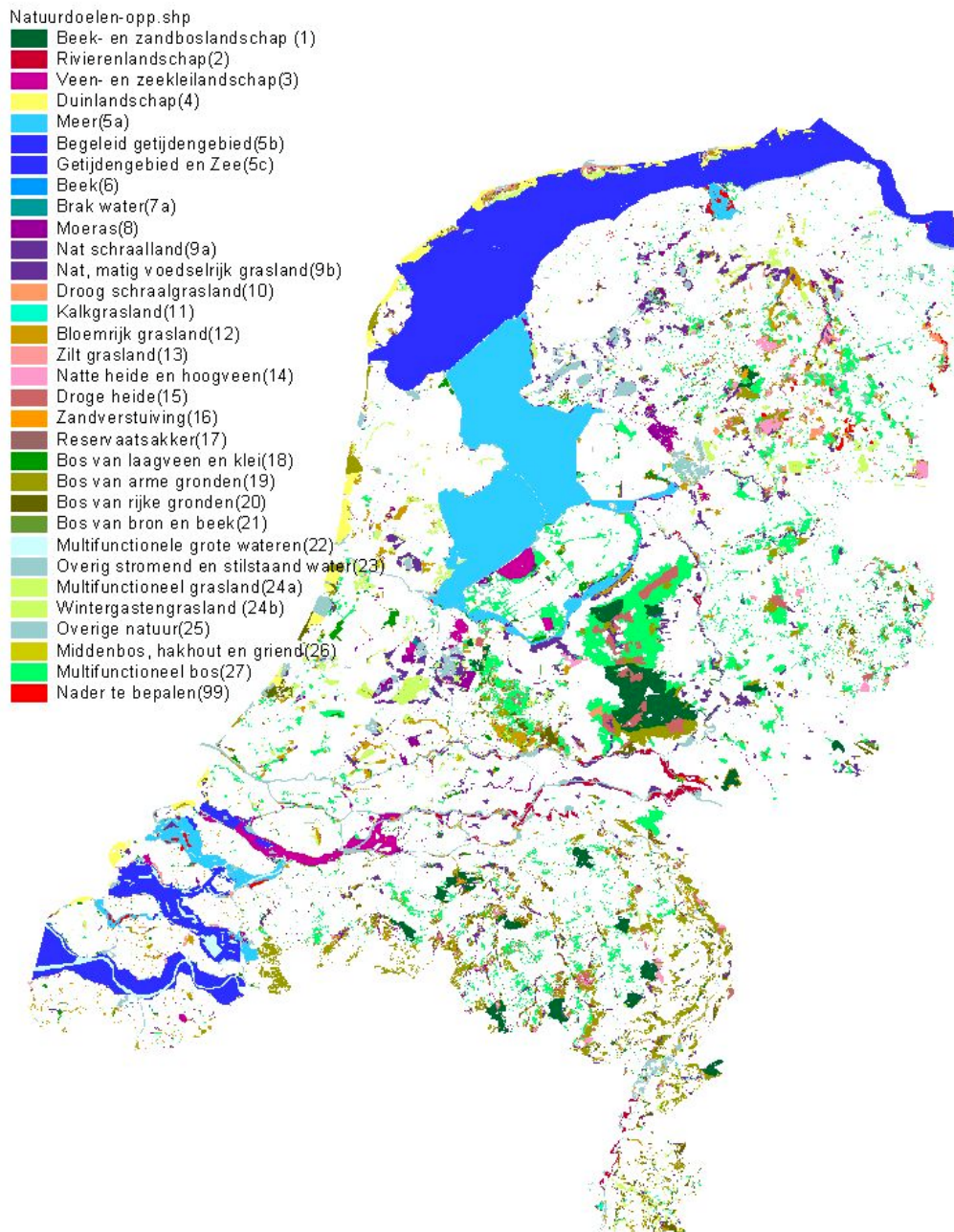
De verschillen tussen de hectares graslanden (natuurdoelen 9 en 12) verschillen ook sterk. De totalen van de twee natuurdoelen liggen wel dicht bij elkaar: 132.000 ha in SGR2 en 120.508 ha op de Natuurdoelenkaart. Waarschijnlijk zijn verschillende definities of ambitieniveaus gebruikt bij toekenning van natuurdoelen waardoor de taakstelling voor nat schraalland in de Natuurdoelenkaart bv veel hoger en die voor bloemrijk grasland veel lager is dan de taakstelling voor deze typen in SGR2.

Waarom de taakstelling voor moeras in de Natuurdoelenkaart veel lager is dan in SGR2 is onduidelijk, misschien is een deel van de taakstelling gedekt door het rivierenlandschap en/of natuurdoel Stilstaand water (ven en duinplas).

De oppervlakte bos van arme gronden is in de Natuurdoelenkaart veel groter dan in SGR2, één van de mogelijke oorzaken is dat een deel van dat doel in SGR2 door het beek- en zandboslandschap en in multifunctioneel bos wordt gedekt.

De indeling die voor de Natuurdoelenkaart is gebruikt komt wel overeen met die in SGR2 en in het handboek Natuurdoeltypen (Bal *et al.* 2001). De indeling en de oppervlaktes in NvM wijken het meest af van de rest.

Uit het gesprek met Dick Bal bleek dat de kwantitatieve taakstelling (aantal ha) voor de natuurdoelen uiteindelijk zal worden afgeleid uit de Landelijke Natuurdoelenkaart. Er kan dan alleen nog van de doelen worden afgeweken, wanneer daar goede argumenten voor zijn en in goed overleg.

Figuur 2. De voorlopige versie van de Landelijke Natuurdoelenkaart (juli 2002). In veel gebieden (polygonen) komt een complex van meerdere natuurdoelen voor. In de figuur zijn de natuurdoelen getoond die in een gebied de meeste oppervlakte innemen (bron: EC-LNV).

Tabel 6 Overzicht van de taakstellingen in drie documenten: NvM: Nota Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur (LNV 2000), SGR2: Structuurschema Groene Ruimte 2 (LNV 2002) en Natuurdoelenkaart (door Alterra afgeleid van de versie van juli 2002)

	NvM	SGR2	Natuurdoelenkaart
Grootschalige natuur			
1. Beek- en zandboslandschap	51.000	51.000	31.714
2. Rivierenlandschap	12.000	7.000	11.290
3. Veen- en zeeklei landschap	22.000	22.000	17.981
4. Duinlandschap	25.000	25.000	23.462
5a,b,c Grote wateren	15.000	518.500	8.464
Bijzonder natuur			
6. Beek	500	500	1.528
7. <i>Stilstaande wateren</i>	<i>(1.000)</i>	<i>(1.600)</i>	
7a Stilstaandwater: brak	1.000	1.000	1.165
7b Stilstaand water: ven en duinplas		600	3.210
8. Moeras		34.000	28.072
9. <i>Natte schraalgraslanden</i>	<i>(25.000)</i>	<i>(52.500)</i>	
9a. Nat schraalland	25.000	25.000	51.174
9b. Nat, matig voedselrijk grasland		27.500	13.874
10. Droog schraalgrasland		12.000	11.699
11. Kalkgrasland	500	500	796
12. Bloemrijk grasland		79.500	55.460
13. Zilt grasland	3.000	5.500	3.879
14. Natte heide en hoogveen	15.000	15.000	19.174
15. Droge heide	30.000 ¹	32.000	29.051
16. Zandverstuiving	4.000	3.200	2.704
17. Reservaatakker	500	500	880
18. Bos van laagveen en klei	10.000	15.000	16.874
19. Bos van arme gronden	20.000	25.000	74.349
20. Bos van rijke gronden	20.000	23.000	27.341
21. Bos van bron en beek	2.500	4.000	5.713
Multifunctionele natuur			
22. Multifunctionele grote wateren	p.m.	p.m.	p.m.
23. Overig stromend en stilstaand water		58.000	51.356
Botanisch grasland	20.000		
24. <i>Multifunctionele graslanden</i>	<i>(170.000)</i>	<i>(170.000)</i>	
24a. Multifunctionele graslanden	120.000 ²	120.000	52.371
24b. Wintergastengrasland	50.000	50.000	
25. Overige natuur	30.000	24.500	21.539
26. Middenbos, hakhout en griend	4.000	4.000	2.492
27. Multifunctioneel bos	189.000	254.000	162.438
Bos met verhoogde natuurwaarde	25.000		
99. Overig / niet benoemd			3.780
totaal³	695.000	919.300	725.366

¹ Deze 30.000 ha droge heide is in NvM bij multifunctionele natuur ingedeeld

² bestaat uit 70.000 ha weidevogelgrasland voor niet kritische soorten (kievit-type) en 50.000 ha weidevogelgrasland voor kritische soorten (grutto-type)

³ exclusief natuurdoel 5 en 22, (Multifunctionele) Grote Wateren, omdat de bronnen aangeven dat informatie daarover nog onzeker is.

2.4.3 Verwerving en overdracht

De informatie over verwerving is afkomstig van de administratieve gegevens die door LNV (GRR) zijn geleverd. Het gaat hier om gronden die door DLG verworven zijn voor de EHS en die vervolgens overgedragen moeten worden aan terreinbeherende organisaties. De gegevens komen oorspronkelijk bij DLG vandaan.

Uit de gegevens van LNV blijkt dat er eind 2002 in totaal 76.717 hectare verworven was voor nieuwe natuur. Tevens was er 20.064 hectare bestaande natuur verworven. De verdeling van de aangekochte hectares over verschillende categorieën staat in tabel 7.

Tabel 7. Voortgang van de verwerving van gronden door DLG ten behoeve van uitbreiding van de EHS, peildatum: 31.12.02. Zowel de totale voortgang als de toename in 2002 zijn vermeld. (bron: LNV, DLG 2002).

	Ter plekke		Ruilgrond		Totaal	
	totaal	in 2002	totaal	in 2002	totaal	in 2002
Bestaande natuur (totaal)	n.v.t.		n.v.t.		20.064	
Nieuwe natuur	58.728	3.638	17.989	1.103	76.717	4.741
Reservaat	42.066	1.507	10.305	1.067	52.875	2.574
Natuurontwikkeling	16.405	2.138	7.630	209	24.035	2.138
Nieuwe Natuur	257	202	54	52	311	254
Robuuste verbindingen	19	19	103	-42	122	-23
Ecologische verbindingzones ¹					847	143

¹over de voortgang van de ecologische verbindingzones in 2002 is geen informatie over de verdeling over ter plekke en als ruilgrond verworven gronden.

'Ter plekke' betekent dat de gronden op een locatie verworven zijn waar nieuwe natuur ontwikkeld moet worden. 'Ruilgrond' bestaat uit gronden die nog uitgeruild worden tegen andere te verwerven gronden. Een deel van de ruilgrond ligt buiten de EHS. Uit de toelichting van GRR (bij monde van Marten Meijers) valt een deel van de ruilgronden binnen de EHS. Deze kunnen nog niet worden overgedragen en ingericht, omdat er bijvoorbeeld nog procedures in het kader van landinrichting lopen. Ruimtelijk gezien liggen deze ruilgronden dus wel binnen de EHS, toch worden zij niet ingedeeld bij de categorie 'ter plekke', maar bij de categorie 'ruilgrond', omdat ze nog niet overgedragen kunnen worden.

In de DLG rapportages (DLG 2001, DLG 2002) die voor voorgaande Natuurbalansen als bron dienden werd de aanname gedaan dat de hectares die ter plekke verworven waren ook overgedragen waren aan de eindbeheerder. Ook het Natuurplanbureau gebruikt deze aanname. Wanneer we aannemen dat de categorie gronden die wel binnen de EHS verworven zijn, maar niet overgedragen konden, net als in de (GRR)rapportage over 2002 bij de ruilgronden zijn gerekend, dan is die aanname van DLG en het Natuurplanbureau terecht. Mochten deze gronden bij de overgedragen gronden zijn gerekend, dan is in de voorgaande jaren een overschatting van overdracht gemaakt. DLG zou in september 2003 starten met een project waarin de daadwerkelijk overgedragen gronden op locatie bekend zullen worden. Naar verwachting is dat project afgerond in maart 2004 (zie bijlage 2).

Om te bepalen in hoeverre de taakstelling voor nieuwe natuur gerealiseerd is, worden de hectares in de categorie 'ter plekke verworven' aangehouden. Uit bovenstaande blijkt dat deze gronden veelal aan de eindbeheerder zijn overgedragen.

Eind 2002 was er 20.064 hectare verworven in bestaande natuurgebieden. Hiermee is 56% van de taakstelling gerealiseerd (36.000 ha). Deze zogenaamde afrondingsaankopen zorgen ervoor dat natuurgebieden in handen komen van terreinbeherende organisaties. Dit wordt nodig geacht voor het behalen van een betere natuurkwaliteit, bijvoorbeeld omdat grotere eenheden in bezit van de organisaties komen waardoor op grotere schaal het beheer kan worden afgestemd op de doelen.

Eind 2002 was er in totaal 58.728 hectare van de gronden ter plekke verworven ten behoeve van nieuwe natuur. Dit is 44% van de taakstelling die staat voor de realisatie van nieuwe natuur via aankoop en overdracht van gronden (132.300 ha, zie tabel 2).

De voortgang van de robuuste verbindingen stagneert. Uit de IPO-enquête blijkt dat er hier en daar grondaankopen zijn gedaan, maar dat de realisatie van de robuuste verbindingen stopt vanwege de beperkte financiële bijdrage van het Rijk en onduidelijkheid over het rijksbeleid ten aanzien van de robuuste verbindingen.

Uit tabel 7 blijkt dat de hoeveelheid ruilgronden die voor de robuuste verbindingen was verworven is afgenomen. Ook blijkt dat de hoeveelheid grond die ter plekke verworven is voor de robuuste verbindingen minder is dan de afname in ruilgronden. In totaal neemt het oppervlakte dat voor de robuuste verbindingen is verworven dus af. Het is onbekend voor welke categorieën de ruilgronden zijn omgezet.

Hoewel de ene helft van de ecologische verbindingzones samenvalt met de robuuste verbindingen en groenblauwe dooradering uit de Kwaliteitsimpuls Landschap en de andere helft niet door rijksmiddelen gedekt is, wordt de realisatie wel in deze tabel opgenomen. Volgens LNV-GRR zijn de hectares die verworven zijn ten behoeve van de ecologische verbindingzones echter niet aan een taakstelling toe te kennen.

In 2002 is 4.966 hectare nieuwe natuur verworven (3.638 ha ter plekke en waarschijnlijk overgedragen en 1.328 ha ruilgrond), bovendien is 2.109 ha bestaande natuur aangekocht. Bovendien werd op 231 hectare nieuwe natuur ontwikkeld door particulieren (zie ook volgende paragraaf). Voor de jaarlijkse voortgang tellen we de ruilgronden niet mee, omdat die niet zijn overgedragen aan een eindbeheerder en ook niet zijn ingericht. Tellen we de overige categorieën op, dan komen we op een uitbreiding van de EHS in 2002 met 5.978 hectare.

2.4.4 Inrichting

In voorgaande jaren werd de aanname gedaan dat de categorie 'Ter plekke verworven gronden' niet alleen gelijk stond aan overgedragen, maar ook aan ingerichte oppervlaktes. In 2003 waren er voor het eerst gegevens beschikbaar over de werkelijk ingerichte hectares. Eind 2002 bedroeg de hoeveelheid ingerichte gronden 46.086 hectare. Hieruit blijkt dat de hoeveelheid ingerichte hectares veel lager is dan de hoeveelheid ter plekke verworven hectares.

De reden dat voorheen de hoeveelheid ingerichte hectares niet bekend was, is dat de inrichting van nieuwe natuur tot 1994 onvoldoende bekend was. Ieder jaar werd blijkbaar wel de voortgang bij gehouden. In 2002 zijn de gegevens van voor 1994 ook boven tafel

gekregen, zodat nu ook de totale hoeveelheid ingerichte hectares bekend is (pers. med. Henk Wolters, DLG).

Er zijn meer verklaringen mogelijk waarom de inrichting achterloopt op de verwerving, maar betrouwbare gegevens daarover zijn niet beschikbaar. Mogelijke verklaringen zijn financiële tekorten, een gebied hoeft niet ingericht te worden, of inrichting is pas mogelijk wanneer een groter aaneengesloten gebied verworven en overgedragen is (bijv. bij hydrologische inrichting).

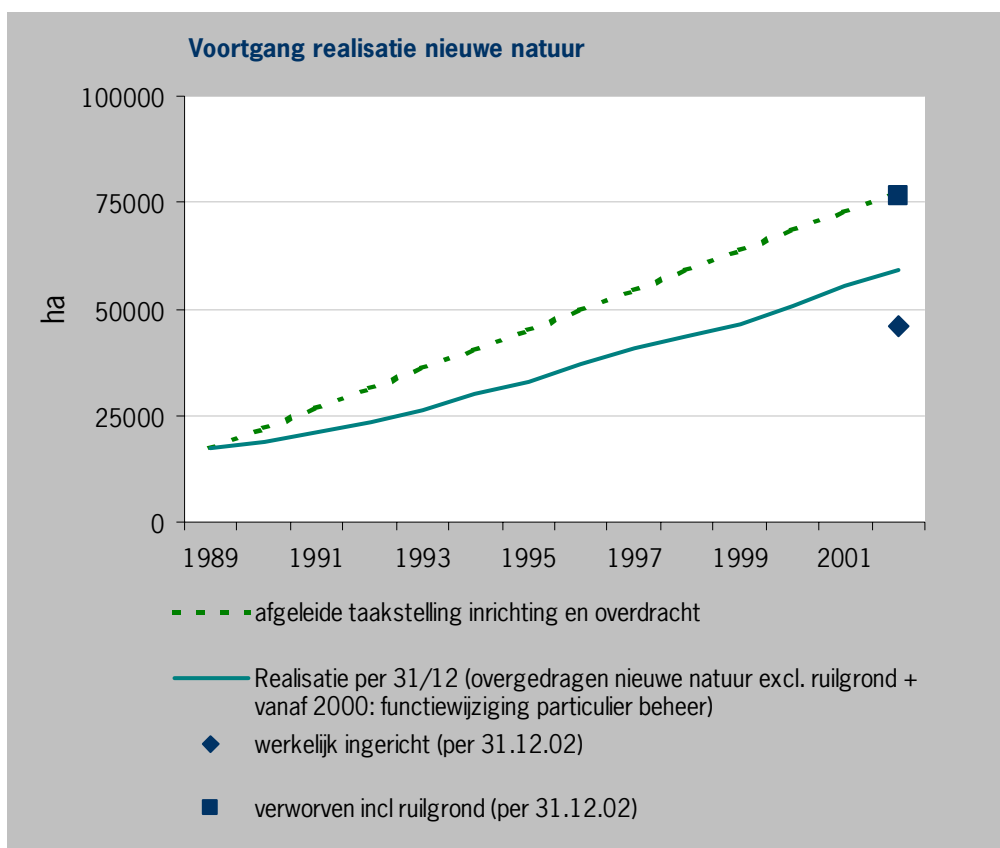
Eind 2002 hadden 1082 hectare landbouwgrond via subsidie voor functiewijziging uit Programma Beheer een nieuwe bestemming gekregen. De gronden zijn dus nog gewoon in bezit van de oorspronkelijke eigenaar. Deze 1082 hectare ligt deels binnen en deels buiten de EHS. Uit een nader onderzoek van LASER blijkt dat in totaal 572 hectare bestaat uit functiewijziging voor bosaanleg (LASER 2003). Hectares waar functiewijziging is afgesloten voor natuurpakketten zitten daar niet in. We concluderen daarom dat 510 hectare kan worden toegekend aan de ontwikkeling van nieuwe natuur door particulieren. Na contact met Esther Veldhuis (LNV) blijkt dat deze categorie toegekend kan worden aan de taakstelling van 19.200 ha nieuwe natuur, te realiseren door particulieren. We zijn bij de berekening uitgegaan van de getallen van LASER (Esther Veldhuis kwam uit op 482 ha per 1-1-2003), maar we houden de LASER getallen aan, we hebben niet uitgezocht waar het verschil van 28 ha vandaan komt).

2.5 Evaluatie voortgang uitbreiding EHS

Om te zien of het doel, namelijk 151.500 ha nieuwe natuur in 2018 gehaald wordt, kan de voortgang in de tijd lineair geëxtrapoleerd worden.

Het eindpunt is dus 151.500 ha in 2018. Het beginpunt dat in de Natuurbalansen gebruikt wordt staat niet op 0 ha in 1990, maar op 17.491 ha in 1989. Deze hectares bestaan uit reservaatgebieden (bron: Alterra, namelijk bestand met data over voorgaande jaren, via Annette Willemen). Deze behoren bij het oudere RBON beleid, dat vanaf 1975 uitgevoerd wordt. In figuur 3 staat de lineaire realisatie die bij deze gegevens hoort (toename van 4.621 ha per jaar). Tevens is de realisatie (= ter plekke verworven grond voor nieuwe natuur) in de figuur opgenomen. Vanaf 2000 wordt er ook nieuwe natuur door particulieren gerealiseerd (functiewijziging voor natuur via SN). Tevens is de totale hoeveelheid verworven grond, inclusief ruilgronden en de hoeveelheid werkelijk ingerichte gronden (hier zit de nieuwe natuur door particulieren niet bij) in de figuur weergegeven.

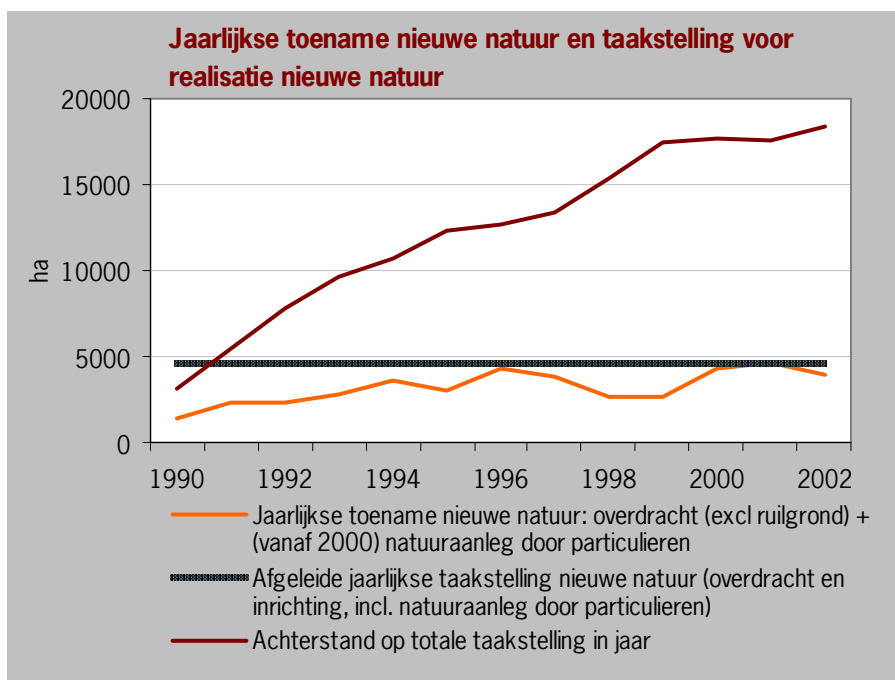
In de figuur 3 is te zien dat de realisatie van nieuwe natuur achterloopt op een afgeleide lineaire taakstelling. Deze boodschap wordt al jaren in de Natuurbalans gebracht, maar ook dit jaar is die boodschap niet anders. We hebben afgesproken dat we realisatie afmeten aan de overgedragen hectares. We doen hierbij de aanname dat die overeenkomen met de ter plekke verworven hectares. De figuur maakt duidelijk dat het uitmaakt wat als definitie van realisatie wordt genomen. Wanneer we de hoeveelheid ingerichte hectares nemen, dan ligt de realisatie nog verder achter op schema, nemen we echter alleen aankoop, dwz inclusief de ruilgronden, dan ligt realisatie juist op schema. Vanuit financiële overwegingen, waarbij wordt gekeken naar de financiën die nodig zijn voor aankoop van gronden, ligt die laatste definitie misschien meer voor de hand. Er zijn immers voldoende gronden aangekocht. Ruilgronden dragen ecologisch echter niet bij aan de EHS. Het kan ook nog erg lastig zijn om de ruilgronden om te ruilen voor gronden die op de juiste plek binnen de EHS liggen voor ontwikkeling van nieuwe natuur.

Figuur 3. Realisatie nieuwe natuur binnen de EHS en de afgeleide taakstelling voor lineaire realisatie in de tijd (bron: LNV).

Overigens heerst er bij LNV (bij monde van Marten Meijers van GRR) terughoudendheid in het presenteren van voortgang van realisatie van de EHS in de tijd zoals we hier in figuur 3 doen. De reden hiervoor is dat de gegevens van jaar op jaar kunnen verschillen van kwaliteit. De kwaliteit van de monitoring wordt bijvoorbeeld steeds beter en betrouwbaarder. Het Natuurplanbureau hecht echter sterk aan juist de voortgang en ontwikkeling van het beleid in de tijd, daarom nemen we wel dit soort figuren op.

De jaarlijkse achterstand op de afgeleide taakstelling kan ook worden geïllustreerd door de jaarlijkse voortgang in de tijd weer te geven, evenals de jaarlijkse taakstelling (figuur 4). Tevens tonen we de cumulatieve achterstand. We gebruiken hier de afgeleide taakstelling voor nieuwe natuur. De taakstelling van 6.500 ha die in NvM staat is inclusief aankopen voor bestaande natuur.

Figuur 4. Jaarlijkse toename van gerealiseerde natuur (verworven excl ruilgrond) en de achterstand van de totale hoeveelheid gerealiseerd ten opzichte van de taakstelling (bron: LNV).

De totale achterstand op de afgeleide lineaire voortgangstaakstelling neemt ieder jaar toe. Om de taakstelling van realisatie in 2018 toch te halen zal een versnelling in de realisatie nodig zijn. Vanaf 2000 konden particulieren ook nieuwe natuur realiseren. Na drie jaar is de realisatie van de taakstelling voor nieuwe natuur door particulieren iets meer dan 2,5% (510 van de 19.200 ha). De kabinetten Balkenende I en II hebben het voornemen om een groter aandeel van de nieuwe natuur te laten realiseren door particulieren (zie brief van minister Veerman dd 9 oktober 2002). Hoe groot dat aandeel precies zal zijn is op moment van dit schrijven nog niet vastgesteld. Het lijkt op basis van de voortgang tot nu toe echter niet erg waarschijnlijk dat via die weg de taakstelling gehaald zal worden. Meer over de gevolgen van de beleidswijziging is te vinden in Van Oostenbrugge *et al.* (2003).

2.6 Effecten

2.6.1 Afname versnippering

Geen onderscheid habitattypen

Het doel van de EHS is om via verbetering van kwaliteit en ruimtelijke samenhang omstandigheden te creëren die de overlevingskansen van planten en dieren vergroten. Voldoende ruimtelijke samenhang betekent dat gebieden voldoende groot zijn en voldoende samenhang in de ruimte met elkaar hebben om duurzame overleving van soorten mogelijk te maken. Ruimtelijke samenhang is dus soortspecifiek en om echt een goede beoordeling van de ruimtelijke samenhang van natuurgebieden te kunnen maken, moet dat per habitattype gedaan worden voor soort(groep)en met bepaalde ruimtelijke eisen. Voor de toekomstige

situatie van de EHS is die informatie niet voorhanden. De Natuurdoelenkaart zou een optie kunnen zijn, maar veel natuurdoelen staan als een cluster op de kaart: in een gebied komt bv 10% heide, 75% bos en 15% grasland voor. Maar je weet niet waar binnen dat gebied die 10% heide ligt, en ook niet of dat aaneengesloten of in veel kleine stukjes in het gebied is opgedeeld. De informatie over de exacte ligging van de natuurdoelen (habitattypen) is juist erg belangrijk om een analyse over ruimtelijke samenhang te kunnen doen.

Vanwege het gebrek aan voldoende informatie over de precieze ligging van habitattypen hebben we een veel eenvoudiger benadering gekozen voor de evaluatie van de ruimtelijke samenhang van de EHS. We kijken helemaal niet naar habitatkwaliteit en nemen de gebieden die door de provincies in de gebiedsplannen (1:1) begrensd zijn, aangevuld met de kaart waarop de natuur in 1990 staat.

Methode

Ook in de voorgaande jaren is deze gecombineerde kaart van de natuur in 1990 en de begrensde gebieden door het Natuurplanbureau gebruikt als benadering van de ligging van de toekomstige EHS. Deze gecombineerde kaart bevat de toekomstige EHS zoals daar in de Natuurbalansen mee gerekend is in voorgaande jaren (ieder jaar dus met de begrensde gebieden van dat jaar).

Voor deze 'EHS-kaart' is berekend hoe groot de gebieden zijn die de toekomstige EHS zullen uitmaken. Omdat gebieden soms in tweeën gesplitst worden door bijvoorbeeld wegen, zijn gebieden gebufferd zodat in zo'n geval de twee gebieden weer één worden. De procedure is beschreven in bijlage 4. We hebben gekozen voor een bufferafstand van 20 m, omdat dat ook voor de Natuurbalans 2002 zo is gedaan. In het Natuurcompendium (MNP 2003) is ook deze 20 m gebruikt voor de berekening van de versnippering binnen de 'begrensde EHS', maar tevens een bufferafstand van 50 m voor de berekening van de versnippering per ecosysteemtype.

Een alternatieve analyse is het berekenen van clusters: gebieden die binnen een bepaalde afstand van elkaar liggen worden tot een cluster gerekend, vervolgens worden de oppervlaktes van gebieden die binnen een cluster liggen bij elkaar opgeteld. Deze berekening is zuiverder dan de berekening met behulp van buffers, omdat de tussenliggende gebieden (bijv. wegen) niet meegerekend worden in het oppervlakte van het cluster, terwijl dat bij het bufferen wel gebeurt. Een procedure voor het berekenen van oppervlaktes met behulp van de clustermethode is ontwikkeld door het team Ecologische Modellen en Monitoring van Alterra.

Resultaten

Een belangrijk voorbehoud

Bij de interpretatie van deze resultaten moeten we rekening houden met het feit dat de kwaliteit van de geografische bestanden met de begrenzingen van jaar tot jaar kunnen veranderen. Door preciezere begrenzing (omdat bijv. de 1:10.000 topografische kaart als ondergrond is gebruikt in plaats van de 1:50.000 kaart), kunnen afwijkende oppervlaktes van jaar op jaar voor eenzelfde gebied gevonden worden. De resultaten waarin 2002 met 2003 worden vergeleken worden wel gegeven, maar eigenlijk is de vergelijking niet erg betrouwbaar. Hij is dan ook niet in de Natuurbalans opgenomen.

"EHS" 2003 vergeleken met "EHS" 2002

Voor de Natuurbalans 2003 hebben we de buffermethode gebruikt. Uit de analyse blijkt dat de begrensde EHS in 2003 (excl. beheersgebieden) meer aaneengesloten was dan de begrensde EHS in 2002 (excl. beheersgebieden): het oppervlakte dat binnen grote gebieden (> 5.000 ha)

ligt neemt toe (figuur 5 en tabel 8). Het oppervlakte dat binnen de kleinere gebieden ligt verandert weinig, of neemt af. Deze afname kan worden verklaard doordat bijvoorbeeld gebieden die aansluiten op kleine gebieden begrensd worden zodat het oppervlakte toeneemt en de gebieden in een grotere oppervlakte categorie terecht komen.

We zien een toename van het aantal gebieden van meer dan 5.000 ha. Eén van de 'nieuwe' gebieden ligt in Noord-Brabant waar in 2002 relatief veel lijnvormige elementen (vooral beken) zijn begrensd, waardoor een aaneengesloten netwerk van smalle elementen ontstaat dat samen een groot oppervlakte inneemt. Het aandeel van het oppervlakte van de EHS dat in gebieden kleiner dan 100 ha ligt, neemt licht af. We zien dat in 2003 het aantal gebieden zelfs toenam. In hoeverre er inderdaad veel extra kleine snippertjes begrensd worden of dat het een artefact van de analyse is, zou verder onderzocht moeten worden.

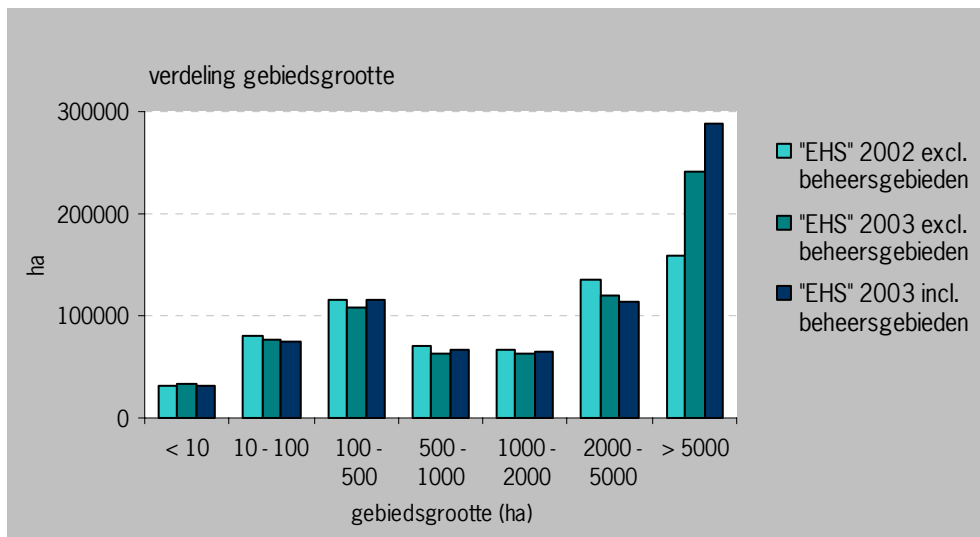
Effect begrenzing beheersgebieden

We wilden ook weten in hoeverre de gebieden met agrarisch natuurbeheer aansluiten bij natuurgebieden binnen de EHS. Dit hebben we onderzocht door ook de 1:1 begrensde beheersgebieden in de analyse mee te nemen. Het resultaat staat in figuur 5 en tabel 8. Ook hier zien we een toename van het oppervlakte van gebieden die groter dan 5.000 ha zijn. We kunnen dus concluderen dat op het niveau van "de begrensde EHS" de versnippering afneemt, omdat het oppervlakteaandeel van grote gebieden toeneemt en het aandeel van kleine gebieden licht afneemt. Wel is het aandeel kleine gebieden nog steeds vrij groot.

In een analyse waarin naar verschillende clusterafstanden wordt gekeken, het liefst voor verschillende habitattypen, kunnen ecologisch meer betekenisvolle conclusies worden getrokken. Wanneer met grotere buffer- (of cluster-)afstanden wordt gewerkt, zullen de oppervlaktes van de clusters toenemen. Wanneer er naar habitattypen gedifferentieerd wordt, zullen de oppervlaktes afnemen.

Tabel 8. Verdeling van gebieden van de "begrensde EHS" over gebiedsgrootte. De begrensde EHS bestaat uit het bestand met natuur in 1990 gecombineerd met de begrensde EHS in 2002 en 2003 (zowel inclusief als exclusief 1:1 begrensde beheersgebieden in 2003).

	< 10 ha	10-100	100-500	500-1000	1000-2000	2000-5000	> 5000 ha
# Gebieden							
"EHS" 2002 excl. beheersgebieden	11800	2605	547	100	51	42	13
"EHS" 2003 excl. beheersgebieden	15074	2471	514	86	48	38	17
"EHS" 2003 incl. beheersgebieden	14529	2424	546	94	49	36	22
Oppervlakte %							
"EHS" 2002 excl. beheersgebieden	5%	12%	18%	11%	10%	20%	24%
"EHS" 2003 excl. beheersgebieden	5%	11%	15%	9%	9%	17%	34%
"EHS" 2003 incl. beheersgebieden	4%	10%	15%	9%	8%	15%	38%

Figuur 5. Verdeling van gebieden van de "begrensde EHS" over gebiedsgrootte. De begrensde EHS bestaat uit het bestand met natuur in 1990 gecombineerd met de begrensde EHS in 2002 en 2003 (zowel inclusief als exclusief 1:1 begrensde beheersgebieden in 2003).

Reproduceerbaarheid analyses

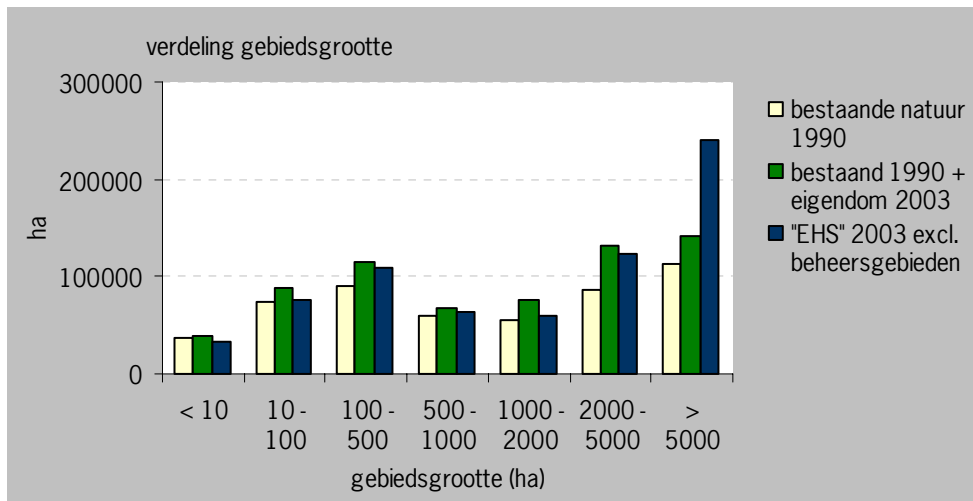
Voorgaande jaren is de analyse van de gebiedsgrootte door het CGI (Annette Willemen) uitgevoerd. In 2003 is het bij de afdeling Ecologie en Ruimte (E&R) uitgevoerd. Het is niet gelukt om bij E&R de resultaten van 2002 te reproduceren. We hebben uiteraard geprobeerd de analyse op dezelfde manier uit te voeren, maar blijktbaar zijn er toch verschillen, wellicht in bepaalde instellingen van ArcView. De verschillen waren erg klein, maar om die reden is de analyse over de bestanden van 2003 ook door het CGI uitgevoerd. Hoewel de verschillen ook voor de bestanden van 2003 klein waren (zie tabel 9), hebben we besloten om de resultaten van de CGI analyse over te nemen in de Natuurbalans.

Tabel 9. Vergelijking van enkele resultaten van de analyse van gebiedsgrootte van de zelfde bestanden door CGI en door E&R.

		< 10 ha	10-100	100-500	500-1000	1000-2000	2000-5000	> 5000 ha
Oppervlakte (ha)								
"EHS" 2003 excl. beheersgebieden	CGI	32673	75988	108474	62500	62669	120365	240592
	E&R	32667	75745	108490	63540	60060	122935	239823
"EHS" 2003 incl. beheersgebieden	CGI	32116	74789	115015	67078	64073	113707	287649
	E&R	32088	74522	114970	67175	62609	116284	286806
# Gebieden								
"EHS" 2003 excl. beheersgebieden	CGI	15074	2471	514	86	48	38	17
	E&R	15243	2462	513	87	46	39	17
"EHS" 2003 incl. beheersgebieden	CGI	14529	2424	546	94	49	36	22
	E&R	14698	2419	545	94	48	37	22

Bestaande natuur 1990, nieuwe eigendommen en EHS 2003

In een andere analyse hebben we gekeken of de gerealiseerde nieuwe natuur bijdraagt aan de ontsnippering van de natuur in Nederland. We hebben aannemen dat de gebieden die na 1990 in bezit van terreinbeherende organisaties zijn gekomen, in ieder geval voor een deel uit nieuwe natuur bestaan. We hebben het bestand met 'Bestaande natuur 1990' en datzelfde bestand, aangevuld met gebieden die in ca. 2000 in bezit waren van terreinbeherende organisaties geanalyseerd. Omdat de verschillen tussen de analyses van CGI en E&R (zie tabel 9) klein waren, gebruiken we de resultaten zien van de bufferanalyse die bij E&R is uitgevoerd. De resultaten daarvan staan in figuur 6. Uit de figuur kunnen we dan concluderen dat eigenlijk alle oppervlakte klassen wel toenemen. Wanneer we de gebiedsgrootte van de bestaande natuur in 1990 vergelijken met die van de "EHS" 2003, dan zien we dat bij de begrenzing vooral het aandeel grote gebieden toeneemt.

Figuur 6. Verdeling van gebieden van de reeds in 1990 bestaande natuur, de bestaande natuur aangevuld met gebieden die in bezit van terreinbeherende organisaties zijn (bestaand 1990 + eigendom 2003) en "begrensde EHS" over gebiedsgrootte. De begrensde EHS bestaat uit het bestand met natuur in 1990 gecombineerd met de begrensde EHS 2003 (exclusief 1:1 begrensde beheersgebieden in 2003).

2.6.2 Toename soorten

Het uiteindelijke doel van de EHS is het bieden van voorwaarden voor duurzame overleving van planten en dieren in Nederland. Uitvoering van het EHS beleid heeft enerzijds effect op de kwaliteit van het leefgebied (milieuomstandigheden), anderzijds op de ruimtelijke samenhang. Het is de bedoeling dat bedreigde soorten in aantal zullen toenemen. Onderzoek aan de effecten van de EHS is uiteraard moeilijk omdat de overleving van soorten en populaties door een complex van factoren beïnvloed wordt en omdat effecten soms pas over langere tijd te zien zijn.

3 Voortgang Europees beleid: Aanwijzing Natura 2000-gebieden

3.1 Inleiding

Nederland wijst natuurgebieden aan die vanuit Europees perspectief belangrijk zijn. De natuurgebieden worden aangewezen op grond van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn van de Europese Unie. De Vogelrichtlijn is in 1979 opgesteld, de Habitatrichtlijn in 1992. De gebieden die worden aangewezen onder deze twee richtlijnen worden ook wel Natura 2000 gebieden genoemd.

De aangewezen Natura 2000-gebieden vormen niet per definitie een samenhangend ruimtelijk netwerk. Landen zijn wettelijk niet verplicht om deze samenhang te realiseren maar artikel 10 van de Habitatrichtlijn biedt wel mogelijkheid om in het kader van het ruimtelijke-orderingsbeleid aan deze ecologische samenhang te werken. Het beleid voor de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) kan gezien worden als het beleid dat in Nederland de samenhang tussen de Natura 2000-gebieden zou moeten regelen (hoofdstuk 2). Een deel van de Natura 2000-gebieden vallen binnen de EHS. In par. 3.5 is deze relatie met de EHS beschreven.

Naast de aanwijzing van de Natura 2000-gebieden verplichten de Vogel- en Habitatrichtlijn ook tot het beschermen van soorten. De soortbeschermingsverplichtingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn zijn in Nederland geïmplementeerd in de Flora & Fauna wet. Dit wordt behandeld in Broekmeyer *et al.* 2003.

3.2 Maatregelen en taakstelling

De procedure voor de aanwijzing van gebieden onder de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn verschilt. De Vogelrichtlijn gebieden worden door Nederland rechtstreeks vastgesteld. Voor de Habitatrichtlijngebieden dient een lijst bij de Europese Commissie aangemeld te worden. Op grond van deze aanmelding stelt de Europese Commissie een lijst op met communautair gebieden van belang. Nadat deze lijst is vastgesteld worden de gebieden door Nederland aangewezen. De aanwijzing en aanmelding van de gebieden onder beide richtlijnen is een langdurig proces.

De gebieden onder de Vogelrichtlijn hadden formeel reeds in 1981 aangewezen moeten zijn. De gebieden onder de Habitatrichtlijn hadden in 1995 aangemeld moeten zijn bij de Europese Commissie. Alle landen van de Europese Unie lopen achter met de aanmelding van de gebieden onder de Habitatrichtlijn.

Nederland is in het verleden diverse malen door de Europese Commissie aangemaand of veroordeeld door het Europese hof wegens het niet volledig aanwijzen of aanmelden van gebieden (zie tabel 10).

Tabel 10. De aanwijzing en aanmelding van de speciale beschermingszones is een langdurig proces

	Verplichting	Aanwijzing door Nederland	Aanmelding bij de Europese Commissie
Vogelrichtlijn (1979)	Binnen 2 jaar aan richtlijn voldoen (1981)	1986: eerste 5 gebieden 1986-1998: 24 nieuwe gebieden na diverse aanmaningen van de Europese Commissie 1998: veroordeling door het Europese hof 2000: 49 nieuwe gebieden 2003: herziening begrenzing 6 gebieden	n.v.t
Habitatrichtlijn (1992)	Nationale lijsten voor aanmelding uiterlijk 1995 gereed	Aanmelding pas nadat de Europese Commissie de lijst van communautaire gebieden heeft gepubliceerd. De lijst wordt opgesteld op basis van de aanmelding van alle lidstaten in de Atlantische biogeografische regio	1996: 27 gebieden 1998: 62 gebieden (36 onder voorbehoud)- later wordt voorbehoud ingetrokken en een aangepaste lijst met 76 gebieden ingediend 2000: EC: lijst vergt aanpassingen 2003: nieuw voorstel 141 gebieden

Na aanwijzing moeten de gebieden goed beheerd en beschermd worden zodat de natuurlijke habitats en soorten, waarvoor de gebieden zijn aangewezen, in stand blijven. Maatschappelijke activiteiten in en rond de speciale beschermingszones moeten gereguleerd worden. Bij uitbreiding of verandering van activiteiten in en rond de gebieden dient getoetst te worden wat de gevolgen zijn voor de gebieden. Het wettelijke beschermingsregime van de speciale beschermingszones zal geregeld worden door de herziening van de Natuurbeschermingwet (1998).

3.3 Beleidsprestaties

3.3.1 Aanwijzing

In april 2003 heeft Nederland een herziene aanmelding voor de Habitatrichtlijngebieden naar de Europese Commissie gestuurd. Begin juli is de aanmelding goedgekeurd door de Europese Commissie (persbericht Ministerie van LNV, 8 juli 2003). In totaal zijn 141 gebieden aangemeld (zie bijlage 5). Van het Nederlandse landoppervlak wordt 9% voorgesteld als

Habitatrichtlijngebied. Er zijn acht grensoverschrijdende gebieden aangewezen met Duitsland en acht met België. Tien andere gebieden liggen bij de grens maar zijn niet grensoverschrijdend. Bij de eerdere aanmeldingen zijn alleen gebieden groter dan 250 hectare aangemeld. Omdat de Europese Commissie de grootte van gebieden niet een relevant selectiecriteria vindt zijn bij de laatste herziening ook kleinere gebieden aangemeld ((Tweede Kamer, 2002-2003a).

De Habitatrichtlijngebieden en Vogelrichtlijngebieden overlappen elkaar voor 59% (zie tabel 11), oftewel van het totale oppervlakte van de Natura 2000-gebieden hoort 59% zowel bij de Habitat- als Vogelrichtlijn.

Tabel 11. Overlap tussen Vogel en Habitatrichtlijngebieden

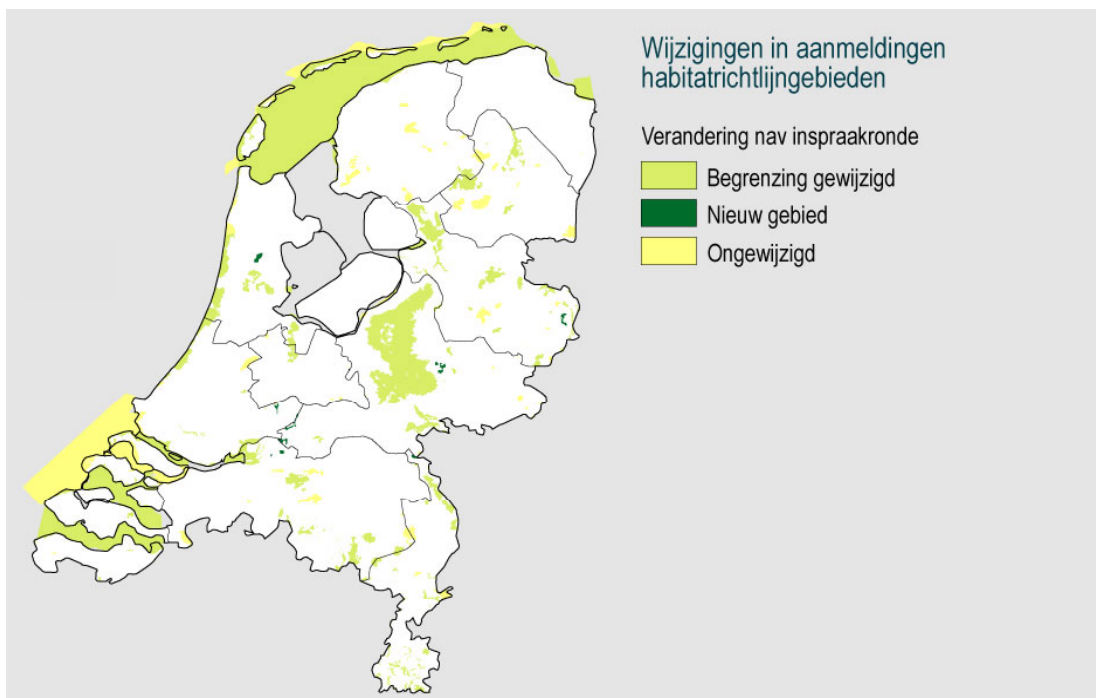
Gebiedscategorie	Oppervlakte (ha)
Alleen Habitatrichtlijn	101.080
Alleen Vogelrichtlijn	356.586
Zowel Vogel- als Habitatrichtlijn	649.761
Totaal oppervlakte Natura2000 gebieden	1.107.427
Overlap Vogel- & Habitatrichtlijngebied	59 %
Totaal Habitatrichtlijngebied	750.841
Totaal Vogelrichtlijngebied	1.006.347

Om het draagvlak voor de aanmelding en uiteindelijke aanwijzing van de Habitatrichtlijngebieden te vergroten en om aan betrokkenen in een vroeg stadium de kans te geven hun mening kenbaar te maken, is voorafgaand aan de aanmelding een openbare inspraakprocedure gehouden (febr.-maart 2003). In totaal zijn ongeveer 1000 reacties ingediend. Veel reacties zijn afkomstig uit de agrarische sector maar ook provincies, gemeentes en natuurbeschermingsorganisaties hebben reacties ingestuurd.

Ongeveer de helft van de ingediende reacties hebben betrekking op de rechtsgevolgen van de aanwijzing. Duidelijkheid wordt met name gevraagd wat de Habitatrichtlijn betekent voor bestaand gebruik en de mogelijkheden voor bedrijfsontwikkeling. Daarnaast zijn er vragen gesteld over de gehanteerde selectiemethode, verzoeken om wijziging van begrenzing ingediend en zijn nieuwe gebieden voorgesteld.

Naar aanleiding van de inspraakprocedure en van aanvullend onderzoek is de begrenzing van zo'n 80 gebieden gewijzigd. In de meeste gevallen betrof het kleine wijzigingen. In figuur 7 is aangegeven van welke gebieden de begrenzing is gewijzigd n.a.v. de inspraakprocedure. Deze gebieden zijn bepaald aan de hand van de brief geschreven aan de Tweede Kamer (2002-2003a).

Zeven nieuwe gebieden zijn voorgesteld. Zes van deze gebieden zijn aangemeld als belangrijkste leefgebied voor de kamsalamander en de grote modderkruiper. Uit onderzoek van RAVON bleek dat deze soorten minder algemeen voorkwamen dan eerder werd aangenomen. Voor het vliegend hert is het gebied St. Jansberg toegevoegd (Tweede Kamer, 2002-2003a).

Figuur 7 Wijzigingen in aanmelding habitatrichtlijngebieden

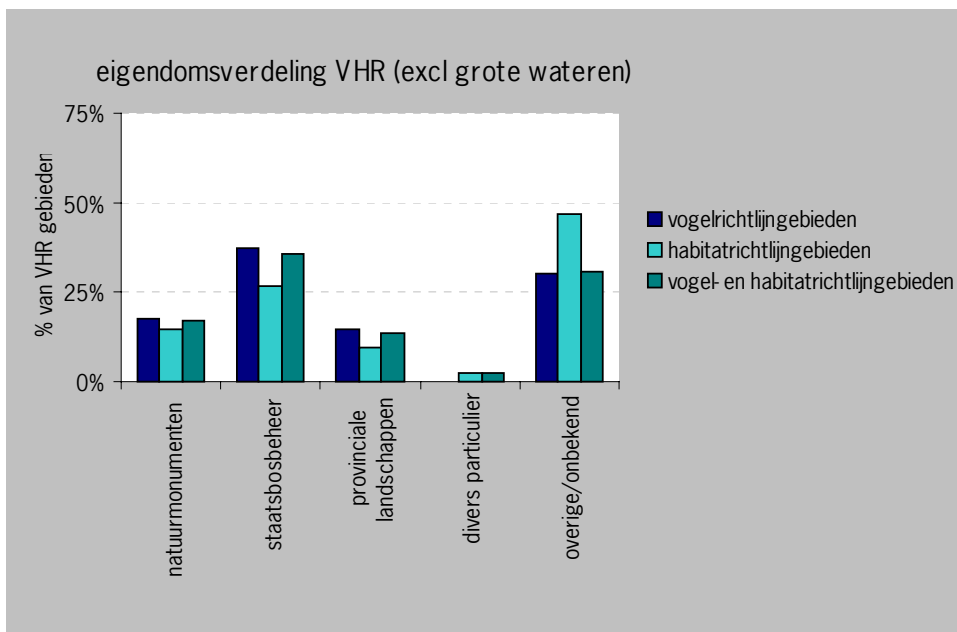
Nederland heeft in totaal 79 Vogelrichtlijngebieden aangewezen. In 2003 is de begrenzing van zes Vogelrichtlijngebieden aangepast; het Leekstermeergebied, IJssel, Waal, Gelderse Poort, Neder-Rijn en Oostelijke Vechtplassen (19 mei 2003). Later dit jaar wordt een beslissing over de aanwijzing van de 'Polder Zeevang' verwacht (Tweede Kamer, 2003a). Vergeleken met de andere landen van de Europese Unie heeft Nederland veel Vogelrichtlijngebieden aangewezen. Nederland heeft dan ook een grote internationale betekenis voor trekvogels.

3.3.2 Beheer

Een goed beheer van de Natura 2000 gebieden is belangrijk om soorten en habitats in de Natura 2000 gebieden te beschermen. Ook moeten de juiste milieurobandoorwaarden aanwezig zijn. De beheerders van de Natura 2000 terreinen spelen een belangrijke rol bij de instandhouding van de soorten en habitats.

Om inzicht te krijgen wie momenteel de gebieden beheert is een ruimtelijke analyse gemaakt waarin de gebieden die tot de Vogel- en Habitatrichtlijn behoren zijn vergeleken met gebieden die in bezit zijn terreinbeherende organisaties (bijlage 6). Figuur 8 laat zien wie de eigenaar van de Natura 2000 gebieden zijn. Hierbij moet wel als kanttekening gemaakt worden dat niet alle terreinen in eigendom van de instanties ook door hen beheerd wordt, een deel kan middels pacht door anderen beheerd worden.

De Habitatrichtlijngebieden op het land zijn voor 52% in het bezit van terreinbeherende organisaties; Vogelrichtlijngebieden voor 69%. De overige gebieden zijn in handen van een diverse groep eigenaars, waaronder particulieren.

Figuur 8. Eigendom van de Natura 2000-gebieden (excl. grote wateren)

De gebieden die in de grote wateren liggen worden beheerd door Rijkswaterstaat. Uit de analyse aan de hand van de eigendomsgegevens blijkt dat 73% van de VR-gebieden in de grote wateren ligt en 53% van de HR-gebieden. Dit correspondeert niet helemaal met de analyse die is uitgevoerd voor het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) 'Vogel en Habitatrichtlijn' waarin de Vogelrichtlijngebieden voor 74.1% in de grote wateren liggen (MNP 2003). Het verschil tussen onze analyse en de IBO-analyse wordt waarschijnlijk veroorzaakt door een andere definitie van de Grote wateren. De cijfers voor de Habitatrichtlijn zijn niet vergelijkbaar omdat sinds de IBO-studie de aanwezigheid van deze gebieden herzien is.

Uit de analyse van de eigendommen per gebied blijkt dat de meeste gebieden in handen van meer eigenaars zijn.

De Habitatrichtlijn vereist dat er voor Natura 2000-gebieden maatregelen getroffen moeten worden om de soorten en habitats in stand te houden. In het ingediende wetsvoorstel voor herziening van de Natuurbeschermingswet (1998) van 19 december 2001 staan concrete maatregelen die de eigenaar of gebruiker van de Natura 2000-gebieden moet uitvoeren. Maar hier is recentelijk een Nota voor wijziging ingediend. Op basis van deze Nota voor wijziging zal het beheer van Vogel- en Habitatrichtlijngebieden waarschijnlijk niet kunnen worden afgedwongen (Tweede Kamer, 2002-2003b). Maar zolang als de Herziening van de Natuurbeschermingswet 1998 nog niet behandeld is in de Tweede Kamer blijft de onduidelijkheid hierover bestaan.

Indien gewenst kunnen er voor gebieden beheersplannen worden ontwikkeld. Het is nu nog niet duidelijk wat de inhoud en reikwijdte van de beheersplannen zal zijn. In 2004 wordt een onderzoek van het Ministerie van LNV en in samenwerking met de terreinbeherende organisaties een project uitgevoerd waarin als pilot beheersplannen voor Natura 2000-gebieden worden gemaakt.

3.4 Evaluatie

Na een aanvankelijk trage aanwijzing en aanmelding van Natura 2000-gebieden zijn in 2003 verregaande vorderingen gemaakt. In 2003 heeft Nederland de aanmelding voor Habitatrichtlijngebieden afgerond en is daarmee het eerste land dat de aanmelding heeft afgerond. Vergeleken met de andere Europese landen valt op dat Nederland ook goed scoort wat betreft de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden (Natura 2000 Barometer (04-03-2003)).

In hoeverre de aanwijzing van de gebieden en het beheer van de gebieden er ook daadwerkelijk voor zal zorgen dat de soorten en habitats in stand blijven is niet duidelijk. Hiervoor zal per gebied in detail gekeken moeten worden naar de instandhoudingsdoelstellingen, het beheer en mogelijke bedreigingen. In het kader van deze studie is dit niet onderzocht. Wel is gebleken dat een groot deel van de terreinen in bezit van natuurbeherende instanties zijn. In hoeverre zij hun beheer afgestemd hebben op de instandhouding van de Natura 2000 soorten en habitats is niet bekend.

Omdat de wijziging op de herziene natuurbeschermingswet nog niet is behandeld in de Tweede Kamer is het ook niet duidelijk hoe de overheid sturing kan geven aan het beheer van de gebieden.

3.5 Relatie met EHS

Vanuit beleidsperspectief is het belangrijk om te weten in hoeverre de Natura 2000 gebieden overlappen met de EHS. Uit de analyse gedaan in het kader van de IBO studie Vogel en Habitatrichtlijn blijkt dat 88% van de Habitatrichtlijngebieden op het land overlapt met de Ecologische Hoofdstructuur (MNP 2003).

Iets meer dan 10% van de Natura 2000-gebieden overlapt dus niet met de EHS. Voor het verschil tussen de EHS en de Natura 2000 zijn twee oorzaken aan te dragen:

1. Verschil in aanwijzingsmethodiek: Delen van de EHS worden door de aankoop en afsluiting van beheerovereenkomsten op perceelsniveau aangewezen. Bij de VHR-gebieden zijn in een aantal gevallen grote gebieden aangewezen inclusief wegen e.d. (mond. Med. Wim Lammers).
2. De aanwijzing van de EHS door de provincies is nog niet afgerond. Het zou kunnen zijn dat bepaalde bestaande natuurgebieden die wel tot de EHS behoren, niet in het gebruikte EHS-bestand zijn opgenomen.

Voor de Natuurbalans is de analyse herhaald met de nieuwste aanwijzingsgegevens omdat voor de IBO-enquête deze gegevens nog niet beschikbaar waren (tabel 12). De Natura 2000-gebieden die in de Grote wateren liggen, worden niet in deze analyse meegenomen.

Om na te gaan wat nu precies het verschil veroorzaakt tussen de EHS en de Natura 2000, de verschillende begrenzing of de stand van zaken m.b.t. de aanwijzing van de EHS, is in het kader van de Natuurbalans een aanvullende analyse gedaan. Via het EC-LNV is een bestand gekregen met de voorlopige begrenzing van zeven provincies.

Tabel 12 Overlap tussen EHS en VHR

	Vogelrichtlijn gebieden (ha)	Habitatrichtlijn gebieden (ha)	Vogel- en habitatrichtlijn gebieden (ha)
Overlappend met EHS (op het land)	241.631	273.229	309.358
Overlappend met Grote wateren	702.696	434.528	723.791
Totaal, excl Grote wateren	303.651	316.312	383.636
% Overlap met EHS (excl Grote wateren)	80%	86%	81%

In de zeven provincies die hun begrenzing (voorlopig) hebben afgerond is slechts 9% van de Natura 2000 gebieden geen onderdeel van de EHS. Het verschil wordt vooral veroorzaakt door insluiting van kleine gebieden en wegen, die wel meegenomen zijn in de Natura 2000 gebieden begrenzing maar niet in de meer gedetailleerde EHS begrenzing. Ook zijn een aantal middelgrote wateren (bijv. Zwarte Meer) niet opgenomen.

Op grond van deze voorlopige analyse kan geconcludeerd worden dat het verschil tussen de EHS en de Natura 2000-gebieden waarschijnlijk kleiner zal worden dan de analyse met het huidige EHS bestand aangeeft maar dat er verschil zal blijven door verschil in aanwijsmethodiek.

Hoewel de aanwijzing van de Natura 2000-gebieden dus weinig extra ruimte claimt voor natuur treedt er in een groot deel van de EHS wel een stapeling op van instrumenten en afwegingskaders. Voor gebieden in de EHS gelden nu het Structuurschema Groene Ruimte (1995), de Habitatrichtlijn en de Natuurbeschermingswet (1998) (voor Natuurmonumenten). Deels wordt dit ondervangen door een herziening van de Natuurbeschermingswet (zie box 'Herziene Natuurbeschermingswet').

De herziene natuurbeschermingswet

Op 19 december 2001 is het wetsontwerp tot Wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 ingediend bij de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel moet de Natuurbeschermingswet 1998 alsnog in overeenstemming brengen met de Vogel- en de Habitatrichtlijn. Op 3 juni is een tweede nota van wijziging ingediend. Tot op heden is het voorstel nog niet aangenomen. Het nieuwe stelsel van gebiedsbescherming onder de herziene Natuurbeschermingswet onderscheidt twee gebiedscategorieën, de Natura 2000-gebieden en de natuurmonumenten die geen Natura 2000-gebieden zijn. Gebieden die zijn aangewezen als Natura 2000-gebied verliezen hun status als natuurmonument. Slechts een 5000 hectare van de huidige natuurmonumenten is niet aangewezen als Natura 2000-gebied.

In de Natura 2000-gebieden worden alleen de natuurwaarden beschermd die aanleiding waren om het gebied aan te wijzen. De reikwijdte van de bescherming is dus per gebied verschillend. Het is mogelijk om een verbrede doelstelling toe te kennen aan deze gebieden. (Veltman, 2003)

4 Slotopmerkingen

De resultaten die in dit rapport vermeld staan worden hier kort bediscussieerd en conclusies worden getrokken. We kijken niet alleen naar inhoudelijke evaluatie van de voortgang van het beleid, maar ook naar de procesmatige kant van het project.

Belangrijkste conclusies

De resultaten van de voortgang van het EHS-beleid laten zien dat de snelheid waarmee de nieuwe natuur wordt gerealiseerd zorgen baart. Het tempo waarin nieuwe natuur gerealiseerd wordt blijft achter bij de taakstelling. Met name de verhoogde inzet van particulieren die bij de realisatie van nieuwe natuur wordt nagestreefd zou wel eens kunnen leiden tot een verdere vertraging van de realisatie van de EHS. De conclusie is dat de taakstelling dat de EHS in 2018 moet zijn gerealiseerd moeilijk haalbaar zal zijn.

Uit de analyse van de gebiedsgrootte blijkt dat de begrenzing van nieuwe natuur en agrarisch natuurbeheer bijdragen aan de ontwikkeling van meer grote aaneengesloten natuurgebieden. De stap van de analyse van begrenzing van gebieden in de gebiedsplannen naar verhogen van ruimtelijke samenhang van leefgebied voor planten en dieren is echter groot. Informatie over ligging van habitattypen of natuurdoelen is echter te beperkt om een betrouwbare analyse voor afzonderlijke habitattypen te doen.

In 2003 is op het beleidsterrein van het gebieden beleid voortvloeiend uit de Vogel en Habitatrichtlijn verregaande vooruitgang geboekt. De aanmelding van de Habitatrichtlijn-gebieden is afgerond en tevens is de begrenzing van zes Vogelrichtlijngebieden aangepast.

De Natura 2000-gebieden en de EHS overlappen elkaar grotendeels. De wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 die de planologische bescherming van de Natura 2000-gebieden regelt, is nog niet goedgekeurd in de Tweede Kamer.

Het accent op het beleidsterrein zal in 2004 verschuiven van de aanwijzing en aanmelding van de gebieden naar veiligstelling en beheer van de gebieden.

Enkele aandachtspunten bij de analyses

Het NPB heeft tot nu toe als benadering van de EHS altijd gebruik gemaakt van het bestand met bestaande natuur 1990, aangevuld met de gebieden die binnen de gebiedsplannen begrensd zijn. Er heerst verwarring over het feit dat dit niet hetzelfde is als de EHS zoals die uiteindelijk planologisch veiliggesteld zal moeten worden. Helderheid in dezen zal verkregen worden wanneer de begrenzing van de EHS door het Rijk en de provincies wordt vastgesteld.

Het geheel wordt nog complexer door de status van de landelijke Natuurdoelenkaart. Gezegd is dat die uiteindelijk de taakstelling van de natuurdoelen zal bevatten. In hoeverre het ook de begrenzing van de EHS zal worden is niet duidelijk.

Verder bleek dat bij de herhaling van de analyse van de EHS gegevens en de VHR gegevens verschillen tussen analyses ontstaan als ze door verschillende mensen worden uitgevoerd. Soms ligt de oorzaak van het verschil in de instellingen tijdens de analyse, soms zijn gewoonweg andere bestanden gebruikt. Het is dus belangrijk om ook de keuzes gemaakt tijdens de GIS-analyse goed te documenteren. De factsheets geven reeds de informatie over de bestanden.

Enkele procesmatige opmerkingen

Tijdens de uitvoering van dit project is er overleg geweest tussen LNV, DLG en het Natuurplanbureau over de levering van gegevens over de voortgang van de EHS (zie bijlage 2). In het kort komt het er op neer dat administratieve gegevens over begrenzing, aankoop en inrichting door LNV worden geleverd, geografische gegevens over begrensde gebieden door DLG en gegevens over voortgang van subsidies voor particulier natuurbeheer (zowel SN als SAN) door LASER. LNV baseert de administratieve gegevens op data die door DLG worden aangeleverd. Voorheen leverde DLG die gegevens direct aan het Natuurplanbureau, maar er is op onderdelen verschil van mening over de interpretatie van bepaalde data tussen DLG en LNV. Om de rapportages van LNV en het Natuurplanbureau op elkaar af te stemmen wordt het door LNV/GRR nodig geacht om de gegevens via LNV aan het Natuurplanbureau te leveren. In 2003 kwamen de definitieve administratieve gegevens pas in juni binnen. Afgesproken is dat deze in de komende jaren in maart-april door LNV geleverd worden.

In juli 2003 kwam het jaarverslag over 2002 van DLG uit, met daarin ook gegevens over de voortgang van het SGR1 beleid. In voorgaande jaren zijn dat soort voortgangsrapportages gebruikt als basis voor de evaluatie van de voortgang van het EHS beleid in de Natuurbalans. De gegevens uit dit jaarverslag zijn verder niet gebruikt in de Natuurbalans van 2003. Toch kort een paar opmerkingen. Een aantal getallen in het jaarverslag komt overeen met de rapportage die we via LNV hadden ontvangen, een aantal echter ook niet. In het jaarverslag staan getallen over onder andere de verwerving van gebieden in 2001 en in 2002. In een aantal gevallen komen de getallen over 2001 echter niet overeen met de getallen in de rapportage over dezelfde aankopen in de voortgangsrapportage uit 2002. We hebben niet achterhaald wat de oorzaak van de verschillen is.

Zoals hiervoor reeds gemeld is er een gebrek aan informatie over de kwaliteit van de gebieden binnen de EHS. Monitoring van de voortgang van de kwaliteit van de gebieden in de EHS is nodig om de voortgang en effecten van het natuurbeleid te kunnen volgen. Indien nodig kan er dan worden bijgestuurd op realiseren van de beoogde kwaliteit.

Een ander aandachtspunt is het verschil in werkwijze van provincies. Landelijke bestanden die zijn opgebouwd uit informatie van de afzonderlijke provincies vertonen vaak opvallende verschillen in benadering. Verschillen zitten bijvoorbeeld in de keuze van de basis van geografische bestanden: het maakt uit voor de mate van detail of de 1:10.000 topografische kaart wordt gebruikt of de 1:25.000 kaart.

Het is te verwachten dat bij de volgende Natuurbalans de provincies een gezamenlijke EHS kaart hebben gemaakt. Hoewel zeer voorlopig toonde de kaart zoals die in juni 2003 gevorderd was nog grote verschillen tussen de provincies. Dit zijn belangrijke onderwerpen bij landelijke analyses van bijvoorbeeld kaartmateriaal. Wanneer verschillen tussen provincies te groot zijn, moet een analyse per provincie overwogen worden, of voor een beperkt aantal provincies samen die dezelfde benadering gebruiken.

Ieder jaar wordt er een IPO-enquête gehouden. De kwaliteit van de getallen is echter onvoldoende om in de analyse voor de Natuurbalans te gebruiken: vragen worden regelmatig verschillend geïnterpreteerd of helemaal niet beantwoord. Dit laatste geldt ook voor vragen die ook in de LNV rapportage van de administratieve gegevens zitten. Blijkbaar worden vragen dubbel gesteld, maar verschillend beantwoord (door verschillende personen?) voor de IPO-enquête en voor de rapportage aan DLG (die als basis voor de LNV rapportage dient). Wanneer de IPO-enquête zich meer richt op vragen die aanvullend zijn op de rapportage aan DLG dan levert dat bruikbare informatie voor de Natuurbalans op.

Literatuur

- Bal, D. Beije, H.M., Fellingier, M., Haveman, R., van Opstal, A.J.F.M en van Zadelhof, F.J. 2001. *Handboek Natuurdoeltypen*. Tweede, geheel herziene editie. Expertisecentrum LNV, Wageningen.
- Broekmeyer, M.E.A., Ottburg, F.G.W.A en Kistenkas, F.H. 2003. *Flora en Faunawet, toepassing van artikel 75 in de praktijk*. Natuurplanbureau-Werkdocument 2003/14. Alterra, Wageningen.
- DLG (Dienst Landelijk Gebied) 2001. *Structuurschema Groene Ruimte Voortgangsrapportage 2000*. DLG Utrecht.
- DLG (Dienst Landelijk Gebied) 2002. *Structuurschema Groene Ruimte Voortgangsrapportage 2001*. DLG Utrecht.
- DLG en LASER 2002. *Subsidieregeling Natuurbeheer 2000*.
- Kuindersma, W. 1999. *Beleidsevaluatie voor de Natuurbalans; Een handleiding voor medewerkers aan de Natuurbalans*. Natuurplanbureau-Werkdocument 1999/08. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO), Wageningen.
- Kuiper, R., Schilderman, C. en Wijma, M. 2003. *Planologische bescherming in de EHS; Toenemende druk door intensivering 'rode' functies in natuur*. ROM-4-2003, pag. 15-20.
- LASER (A. van Kampen) 2003. *Informatieverzoek van het LEI, Gewraagde gegevens d.d. 9 april 2003, document dd 6 mei 2003*. Roermond.
- LNV 1990. *Natuurbeleidsplan. Regeringsbeslissing*. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.
- LNV 1995. *Structuurschema Groene Ruimte, Het landelijk gebied de moeite waard*. Deel 4: Planologische kernbeslissing. Ministeries van LNV en VROM, Den Haag.
- LNV 2002. *Structuurschema Groene Ruimte 2, Samen werken aan groen Nederland*. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.
- MNP (Milieu- en Natuurplanbureau) 2000. *Natuurbalans2002*. RIVM en Stichting DLO. Samson BV, Alphen aan de Rijn.
- MNP (Milieu- en Natuurplanbureau) 2002. *Natuurbalans2002*. RIVM en Stichting DLO. Kluwer, Alphen aan de Rijn.
- MNP 2003. *Kerncijfers voor de IBO studie Vogel en Habitatrichtlijn*. Report 408768001.
- Natura 2000 Barometer (d.d 04-03-2003). Website Europese Commissie.
- Oostenbrugge, R. van, Geertsema, W. en Reijnen, R. 2003. *Beleidswijzigingen EHS, Achtergrondrapportage bij de Natuurbalans 2003*. Natuurplanbureau-Werkdocument 2003/25. Alterra, Wageningen.
- Oostenbrugge, R., van der Grift, E.A., Nijhof, B.S.J., Opdam, P.F.M. en Reijnen, R.J.S.M. 2002. *Levensvatbaarheid populaties; Achtergronddocument bij de Natuurbalans2002*. Natuurplanbureau-Werkdocument 2002/09. Alterra, Wageningen.
- Tweede Kamer, 2002-2003a. *Dossiernummer 28 600 XIV nr. 128*.
- Tweede Kamer, 2002-2003b. *Dossiernummer 28 171 nr. 21*
- Sanders, M.E., Van Blitterswijk, H., Huiskes, H.F., Van Wijk, M.N. en Blankena, A. 2003. *Beleidsevaluatie agrarisch en particulier natuurbeheer voor de Natuurbalans 2003, waarin: particulieren in samenwerkingsverbanden met terreinbeherende organisaties*. Natuurplanbureau-Werkdocument 2003/16. Alterra, Wageningen.
- Veltman, J. 2003. *De Natuurbeschermingswet opnieuw op de helling*. In: Milieu en recht 29(2002) 4 p.100-107.
- Willemsen, J.P.M. en Schmidt, A.M. 2002. *Kernbestanden Natuurplanbureau, Overzicht van ruimtelijke gegevensbestanden geïnventariseerd voor het Natuurplanbureau*. Natuurplanbureau-Werkdocument 2002/15. Alterra, Wageningen.

Bijlage 1 Verslag overleg met Dick Bal, EC-LNV, dd 26 maart 2003

Verslag overleg met Dick Bal, EC-LNV, 26 maart 2003

Aanwezig: Rijk van Oostenbrugge, Willemien Geertsema

Taakstelling

De indeling in natuurdoelen en de taakstellingen in hectares verschillen tussen Natuur voor Mensen, SGR2 en Natuurdoelen-kaart (NDkaart). Welke aanhouden?

* De indeling in Natuurdoelen uit SGR2 aanhouden, deze is het meest overwogen en sluit goed aan bij de natuurdoeltypen (2001). Deze indeling wordt ook op de Ndkkaart gebruikt. Nadeel is wel dat de indeling (en taakstelling) afwijkt van de indeling in NvM. Er wordt door EC-LNV gewerkt aan een notitie, waarin de verschillen tussen beide indelingen en taakstellingen worden toegelicht.

* De taakstelling in ha kan voor deze natuurdoelen het beste worden afgeleid uit de Natuurdoelen kaart omdat die het meest recent is (hoewel nog in concept). Deze taakstelling staat nadrukkelijk los van de taakstelling voor de EHS (zie ook volgende onderdeel).

EHS kaart

Er wordt gewerkt aan een definitieve versie van de Netto-EHS kaart. Hoe is het met de voortgang?

* In de Nota Ruimte moet een kaart komen met de netto EHS. Deze kaart heeft de status van een PKB kaart en moet dus goed overwogen en breed gedragen zijn. Het is de bedoeling dat de nota voor de zomer uitkomt, maar het is nog niet helemaal zeker of dat gaat lukken. Uitstel is in ieder geval niet onwaarschijnlijk.

* Er heerst nog een fundamentele discussie over de definitie van de EHS. Enerzijds is er de oorspronkelijke definitie van 'het samenhangende netwerk van in (inter)nationaal opzicht belangrijke, duurzaam te behouden'. Anderzijds is er de mening dat de EHS in ieder geval de verschillende gebieden die begrensd zijn voor programma beheer moet bevatten. Grote verschillen tussen beide definities ontstaan bijvoorbeeld doordat kleine gebieden (bv < 250 ha) niet in de eerste definitie van de EHS zitten, en in de tweede definitie wel. Voordat deze discussie uitgewoed is, kan er geen kaart komen. Het feit dat deze discussie tot nu toe niet is gevoerd, is één van de oorzaken dat de netto EHS kaart tot nu toe niet is vastgesteld.

Natuurdoelenkaart

Er wordt gewerkt aan een herziene versie van de kaart van juli 2002. Zijn er grote verschillen te verwachten? Wat wordt de status van de nieuwe kaart?

* De kaart van juli 2002 is aan de provincies voorgelegd geweest. Het commentaar is in een nieuwe versie verwerkt en een grote lijst met vragen en discussie is meegestuurd naar de provincies. Deze worden momenteel weer door de provincies (deels) beantwoord.

De natuurdoelenkaart is in feite een samenvatting van de doelen die met name door door allerlei instanties voor natuur gesteld zijn, namelijk van provincies (incl Particuliere beheerders en Waterleidingmaatschappijen in de duinen), Staatsbosbeheer, Defensie en Rijkswaterstaat. Het is dan ook niet beperkt tot de netto-EHS zoals die door de provincies wordt begrensd, maar het bevat 'alle' bestaande en geplande natuur in Nederland, zowel binnen de EHS als daarbuiten, voor zover belangrijk gevonden door genoemde organisaties.

* De grootste verschillen tussen de vorige en huidige versie zitten in de grote wateren en de aangrenzende oeverlanden en in de defensie terreinen (hier zijn strikt de rijksdoelen gevolgd,

die dus kunnen afwijken van de provinciale kaarten). Voor het overgrote deel van de natuur op het land verandert er niet zo veel.

* In april '03 is een aantal overleggen met afgevaardigden uit de provincies en EC-LNV gepland om het commentaar van de provincies op de kaart te bespreken. Het is de bedoeling om eind april '03 met de gedeputeerden over de kaart te spreken.

Het is niet te verwachten dat de nieuwe versie op tijd voor de natuurbalans beschikbaar is. Daarom het advies van Dick om de vorige versie te gebruiken. Opmerking hierbij is dat we die kaart dus niet kunnen gebruiken om heel gedetailleerde kaartjes te maken.

Een aantal provincies is bezig een nieuwe kaart te maken die over enige tijd weer in de NDkaart kan worden opgenomen. In nieuwe kaarten zal langzamerhand de oude typologie voor natuurdoeltypen door de nieuwe vervangen worden, maar dit zal pas over enige jaren volledig gerealiseerd zijn.

* Zoals hiervoor opgemerkt is de status van deze kaart straks dat het de taakstelling voor natuurdoelen bevat. De hectares voor de doelen worden uit deze kaart berekend. Er kan alleen van de doelen worden afgeweken, wanneer daar goede argumenten voor zijn en in goed overleg.

Realisatie natuurdoelen

Wat is er bij EC-LNV bekend over de realisatie van natuurdoeltypen of natuurdoelen tot nu toe? Wat zouden de provincies erover weten? Is een ruimtelijke analyse zinvol (Natuurdoelenkaart vergelijken met kaart bestaande natuur 1990 + nieuwe natuur + overgedragen natuur)?

* Realisatie van natuurdoeltypen wordt helaas nog niet structureel of centraal bijgehouden. Ook bij EC-LNV is daar dan ook zo goed als niets over bekend. Zeker wanneer we iets willen weten over de kwaliteit van de realisatie van de doelen, is het erg moeilijk daar goede informatie over te vinden. Bv het doel van een aan NM overgedragen stuk grond kan bloemrijk grasland zijn, terwijl het nog steeds een raaigrasland is dat verpacht wordt aan een boer.

* Het zou mogelijk kunnen zijn dat de provincies een deskundigen oordeel kunnen geven over de voortgang van de realisatie van de doelen. Zeker is dit niet, maar het valt te proberen. Ook de professionele beheerders kunnen een nuttige bron van informatie zijn voor de realiseerbaarheid van nieuwe natuur. Informanten die de zaak niet te optimistisch voorstellen zijn natuurlijk een vereiste.

* Bij een overlay van nieuw begrensde, maar nog niet aangekochte EHS met de natuurdoelenkaart zullen de uitkomsten meestal bestaan uit een deel van een complex van natuurdoeltypen, omdat heel veel vlakken op de kaart uit een complex van meerdere doelen (met percentages) bestaan, waarbij de karteringsschaal grover is dan perceelsniveau (het niveau waarop aangekocht wordt). Je weet dan dat een bepaald percentage van zo'n complex nog niet gerealiseerd is. Je weet echter nog niet uit welk natuurdoeltype dat deel bestaat dat nog gerealiseerd moet worden, want je kunt het bestaande er nog niet van aftrekken.

Effecten van wijziging van EHS beleid

Welke effecten zijn te verwachten op kwaliteit van nieuwe natuur? Is aan te geven welke soorten afvallen bij multifunctionele afgeleiden?

* Het grootste deel van de EHS bestaat uit bestaande natuur. Dat deel dat nu nieuw ontwikkeld wordt, heeft vaak nog lang niet de gewenste kwaliteit. Bijvoorbeeld gebieden met het basispakket Bloemrijk Grasland uit SN bestaat vaak nog steeds uit raaigrasland. Een oorzaak ligt in Programma Beheer zelf: er zijn binnen SN geen pakketten voor ontwikkelingsbeheer zoals die in SAN wel beschikbaar zijn. Nu wordt er vanaf het begin begraaasd, terwijl eigenlijk eerst een aantal jaren verschravingsbeheer nodig waren geweest. Een verbetering van de huidige subsidieregeling zou beter zijn dan inzetten op meer particulier beheer. Maar dit zijn gevoelens gebaseerd op indrukken, terwijl een solide gegevensbasis ontbreekt.

* De huidige situatie van natuurontwikkeling is niet ideaal, daarom zal het misschien in de praktijk niet eens zoveel uitmaken wanneer je het beleid wijzigt. Wat wel uitmaakt, wanneer nieuwe natuur vaker door particulieren wordt ontwikkeld en beheerd, is dat de terreinen enorm zullen versnipperen, dat de hoeveelheid eigenaren waar je mee te maken hebt gigantisch toeneemt en dat daardoor de kennisvoorziening en afstemming ook ontzettend moeilijk worden.

* Het is niet zo maar aan te geven welke soorten afvallen bij realisatie van multifunctionele afgeleiden. Dit hangt ook af van wat die andere functie dan is: Gaat het om combinatie met landbouw, waardoor de milieukwaliteit niet optimaal is? Gaat het om combinatie met infrastructuur, bv taluds van spoorwegen, waardoor de oppervlakte-rand verhouding niet optimaal is? Welke soorten afvallen hangt af van de functie waarmee gecombineerd wordt. Wellicht is dmv deskundigen oordeel aan te geven welke soorten afvallen. Overigens is ook bij de optimale vorm van de natuurdoeltypen zelf niet precies aan te geven welke doelsoorten voorkomen, er wordt daarom bewust als doel een bepaald percentage van de groep doelsoorten gegeven, gebaseerd op een kans op aanwezigheid in een type natuur in Nederland.

Afspraken

- Dit verslag naar Dick, ter informatie/voor commentaar (→ *in deze versie van het verslag is het commentaar van Dick verwerkt*)
- Concept rapport over effecten beleidswijziging wordt aan Dick voorgelegd en door hem van commentaar voorzien
- Willemien maakt een afspraak met Wim Schippers om onze aanpak (t.a.v. realiseren natuurdoeltypen icm landbouwkundig gebruik) kort te sluiten met die van hem
- Rijk probeert nog een keer om het project kort te sluiten met Sander van Opstal over project Monitoring Natuurdoelen

WG 27.03.03 / 06.08.03

Bijlage 2 Verslag vergadering 26/03/03 13.00-15.00 u, Hoog Brabant Utrecht

Aanwezig

Maria Witmer, Milieu- en Natuurplanbureau (MNP), projectleider Natuurbalans2003

Joep van der Laar, Dienst Landelijk Gebied (DLG), coördinator gegevensleveranties

Roeland Huilmand, Directie Natuur (DN), teamlid realisatie EHS

Marten Meijers, Directie Platteland io (voormalig GRR), coördinator realisatie EHS en verantwoordelijke voor de opstelling van de jaarlijkse LNV-rapportage

Willemien Geertsema, Alterra, projectonderzoeker EHS

Wim Daamen, Natuurplanbureau, vestiging Wageningen (NPB). Coördinator gegevensvoorziening NPB

Aanleiding van deze bijeenkomst

De presentatie en interpretatie van de jaarcijfers van DLG zijn verschillend in de rapportages van het MNP (rapportages Natuurbalans, Natuurcompendium) ten opzichte van de rapportage van LNV. De uitleg van de verschillen, het weerleggen van conclusies (ook van de volksvertegenwoordiging en maatschappelijke groeperingen) leidt tot veel discussie, extra werk, commotie en ergernis. Alle partijen hebben de wens om een duidelijk beeld te kunnen weergeven van de cijfers waarbij de resultaten eenduidig zijn weergegeven en te interpreteren.

Het doel van deze bijeenkomst is

- aangeven van de verschillen
- overeenstemming bereiken over de definities van de gebruikte begrippen in de rapportage en de te gebruiken basistabellen.
- afspraken over de dataleverantie aan MNP, wie en wanneer

ad Aangeven van de verschillen.

De jaarlijkse LNV-rapportage omvat de verantwoording van de gelden die zijn besteed bij de uitvoering van de verschillende taakstellingen van LNV. De taakstellingen omvatten

- Verwerving, inrichting en overdracht van gronden gerubriceerd onder de verschillende taakstellingen (NOP, RES, Nieuwe natuur, NURG, RGS etc).
De verworven gronden liggen ofwel direct op de gewenste locatie, ofwel komen terecht in een 'gronddepot' (zogenaamde 'ruilgronden') om op een later tijdstip uitgeruild te worden tegen gronden die wél op de juiste locatie liggen. Zowel de ter plekke verworven gronden als de ruilgronden worden gerubriceerd onder een van de taakstellingen. De mate van realisatie van de totale taakstelling wordt afgemeten aan de totale hoeveelheid aangekochte gronden binnen een rubriek ten opzichte van de taakstelling in die rubriek. Immers: de aankoopkosten zijn gemaakt en behoren in de LNV-rapportage verantwoord te worden.
- Het afsluiten van beheersovereenkomsten in het kader van de verschillende subsidieregelingen (oude regelingen, SN, SAN). Een taakstelling om oppervlakte middels beheersovereenkomsten zeker te stellen is opgedragen aan DLG (oude regelingen) en aan LASER (SN en SAN). De mate van realisatie wordt afgemeten aan het totaal aantal hectare afgesloten beheersovereenkomsten ten opzichte van de taakstelling. Wijziging in beleid door de EHS te realiseren met minder aankoop en meer beheersovereenkomsten heeft gevolgen voor de taakstellingen en dus ook voor de mate waarin de taakstellingen zijn gerealiseerd.

MNP richt zich op het aangeven van de daadwerkelijk gerealiseerde natuur. In eerste instantie wordt hieronder verstaan de oppervlakte die ten behoeve van de EHS is overgedragen aan

terreinbeherende instanties (SBB, NM en landschappen) en de binnen de EHS-begrenzings afgesloten beheersovereenkomsten. Met name de oppervlakte in 'gronddepot' wordt hierbij beschouwd als niet gerealiseerd en draagt dus niet bij aan de mate van realisatie van de taakstelling. Hierin verschillen de rapportages van LNV en MNP.

De taakstellingen van DLG en LASER zijn niet in alle gevallen direct gekoppeld aan de EHS: beheersovereenkomsten kunnen ook buiten de EHS-begrenzings worden afgesloten. Onduidelijk is soms welke taakstellingen geheel of gedeeltelijk binnen de EHS vallen. Bovendien is bij ontstentenis van een kaart waarop de netto EHS is aangegeven, het maken van onderscheid van gerealiseerde oppervlakte binnen of buiten de EHS moeilijk zo niet onmogelijk. Het aangeven van de mate van realisatie van de EHS wijkt hierdoor af van de mate van realisatie van de (soms van de) verschillende taakstellingen van DLG en LASER. Dit leidt onvermijdelijk tot verwarring en discussie.

Gelet op bovenstaande wijst Marten Meijers erop dat bij de rapportage van MNP onzorgvuldige formuleringen aanleiding geven tot vragen en discussies. Dit betreft vooral formuleringen waarin een mate van realisatie ten opzichte van een taakstelling wordt aangegeven. Hij pleit er ook voor om bij dit soort formuleringen altijd het totaalbeeld te betrekken.

Afspraken:

MNP zal zich baseren op het cijfermateriaal uit de jaarlijkse rapportage van LNV. Teksten van rapportages van MNP worden gescreend op de helderheid en duidelijkheid van de uitspraken in het licht van de taakstellingen. LNV (GRR) zal hier ook aan bijdragen in zijn reactie op de concept-rapportages van MNP.

Nader gespecificeerd: MNP gebruikt de "overgedragen gronden" om de realisatie van de EHS aan te geven in grafieken en zal duidelijk er bij zetten dat er daarnaast ook x hectare ruilgronden zijn verworven. Ook in de restant taakstelling zal dit worden vermeld. Tekst NB2003 wordt gescreend op aannames, definities en volledigheid, en herziene tekst gemaild naar Marten Meijers voor commentaar. Ook toekomstige MNP producten worden voor commentaar voorgelegd aan de betreffende beleidsambtenaren van LNV (Nu: Marten Meijers voor verwerving, Esther Veldhuis voor beheer).

Het MNP maakt zich met deze afspraak afhankelijk van de jaarlijkse rapportage van LNV wat betreft inhoudelijke juistheid en tijdstip van het beschikbaar komen van het cijfermateriaal. De verantwoordelijkheid voor de inhoudelijke juistheid van het cijfermateriaal ligt bij DLG en LNV. MNP heeft in deze geen controlerende taak. De voorlopige cijfers komen begin maart van elk jaar beschikbaar en worden ook aan MNP ter beschikking gesteld . Dit is voor MNP tijdig genoeg voor verwerking in de jaarlijkse rapportage in de Natuurbalans.

ad Definities en begrippen

Voor MNP is met name het begrip 'overgedragen grond' van belang: die gronden die zijn verworven en waar het beheer is overgedragen aan een terreinbeherende instantie als SBB, NM of de landschappen. In de jaarlijkse LNV-rapportage komt dit begrip niet voor. LNV rubriceert de verworven gronden onder een specifieke taakstelling waarbij onderscheid gemaakt wordt in:

- Ter plekke verworven gronden. Aangekochte gronden op de gewenste locatie.
- Ruilgronden. Aangekochte gronden, niet op de gewenste locatie. In een later stadium worden deze gronden uitgeruild tegen gronden die op de gewenste locatie liggen.
- Naast een verwervingstaakstelling heeft DLG ook een inrichtingstaakstelling. Aangekochte gronden zullen in een aantal gevallen nog ingericht moeten worden voor natuur. Er

ontstaan verschillende situaties: al of niet ingerichte gronden zijn al of niet overgedragen, ruilgronden kunnen al wel op een gewenste locatie liggen.

Om het eenvoudig te houden interpreteert MNP voorlopig 'ter plekke verworven gronden' als 'overgedragen gronden', de rest als 'gronddepot'. DLG start in september een project waarin de daadwerkelijk overgedragen gronden op locatie bekend zullen worden. Naar verwachting is dit project afgerond maart 2004. De interpretatie van het begrip 'overgedragen grond' kan dan aangepast worden aan deze nieuwe situatie.

ad Afspraken over dataleveranties

Zoals eerder aangegeven zal MNP als basisgegevens de jaarlijkse LNV rapportage gebruiken. Dit betreft in ieder geval de administratieve gegevens van DLG. Met LASER zal hierover nog contact moeten plaatsvinden. In de huidige situatie worden de administratieve gegevens van LASER nu direct bij LASER opgevraagd. Nader overleg met DN (Esther Veldhuis) en LASER zal nog moeten plaatsvinden. Mogelijk is ook het LEI een belanghebbende en zal bij de afstemming betrokken moeten worden.

Nadere afspraken over de reguliere jaarlijkse gegevens die worden geleverd aan MNP:

Van LNV (Directie Platteland io):

Administratieve gegevens:

Landelijke voortgangsrapportage per beleidscategorie conform
voortgangsrapportage 2003

Het MNP doet tevens het verzoek deze gegevens uitgesplitst naar provincie te leveren. Marten Meijers zal hierover nog uitsluitsel geven of deze ook via LNV geleverd worden of dat MNP deze kan verkrijgen bij DLG direct.

Van DLG direct

Administratieve gegevens:

Rapportage beheersovereenkomsten oude regelingen (RBON), landelijk en gesplitst
naar provincie

GIS-bestanden:

De bestanden RIS, GEBIS, BOTOP en het bestand overgedragen gronden

Van LASER

Administratieve gegevens:

Rapportage beheersovereenkomsten Programma Beheer (SN en SAN), landelijk,
gesplitst naar provincie en beheerscategorie

GIS-bestanden

Bestand met de locaties van de gebieden met afgesloten beheersovereenkomsten
SAN en SN

Vervolgacties

- 1 Screenen tekst Natuurbalans 2003 op onzorgvuldige formuleringen en cijfermatige onderbouwing. MNP, stuurt ter commentaar aan Marten Meijers
- 2 Overeenstemming over de specificatie gegevensleverantie van LNV en DLG aan MNP. In het najaar zal een vervolgoverleg plaatsvinden tussen LNV, DLG en MNP waarin nader wordt aangegeven welke gegevens aan MNP geleverd worden. MNP neemt initiatief.
- 3 In het najaar vindt nadere afstemming plaats tussen LNV, LASER en DLG over de gegevensleverantie ten behoeve van de jaarrapportage van LNV. Marten Meijers neemt initiatief

- 4 In het najaar vindt nader overleg tussen DN, Directie Platteland io, LASER en MNP betreffende de jaarlijkse gegevensleverantie van LASER. MNP neemt initiatief.

Bijlage agenda bespreking (uit e-mail van Maria Witmer 24-06-2003):

Beste mensen,

Hierbij mijn voorstel voor agenda a.s. donderdag, van 13.00 tot 15.00 uur in Hoog Brabant, Hoog Catharijne te Utrecht. Aankondiging op monitor: RIVM-NB overleg. Omdat ik het idee heb dat er verschillende verwachtingen zijn van dit gesprek, wil ik beginnen met het inventariseren van die verwachtingen, zodat we achteraf niet teleurgesteld hoeven te zijn. Verder stel ik voor om het eerste uur te praten over inhoud, definities e.d., en het tweede uur over procedures en vervolgspraken: op korte termijn voor de NB2003, op langere termijn hoe we in het vervolg met elkaar omgaan.

Het is voor ons, makers van natuurplanbureau producten, van belang dat we jaarlijks kunnen beschikken over "objectieve" voortgangscijfers van de realisatie van de diverse taakstellingen voor natuur, bos en landschap, die door de jaren heen onderling te vergelijken zijn, en die bij voorkeur overeenstemmen met de rapportages van LNV en IPO, of desnoods afwijken, maar dan moet het wel duidelijk zijn waaraan die afwijking ligt. Dat zullen we dan ook vermelden bij onze publicatie. Verder is het van belang dat we de cijfers op tijd krijgen, het liefst voor het interne concept Natuurbalans (was dit jaar 18 april), maar in ieder geval voor het externe concept Natuurbalans (dit jaar 10 juni). Dat is dit jaar niet voor alle cijfers gelukt, vanwege de "omweg procedure" via LNV. Dat willen we dus graag anders volgend jaar. LNV is zowel opdrachtgever van DLG als ("namens kabinet") het MNP (Milieu- en Natuurplanbureau). Wettelijk is het geregeld (aanpassing NBwet 1998) dat het MNP over alle benodigde gegevens kan beschikken en onafhankelijk rapporteert. Daar moeten we een praktische vorm aan geven: hoe we met elkaars rollen verder omgaan, gebruik makend van jullie jarenlange ervaring en deskundigheid.

Van Joep van de Laar heb ik het volgende agendapunt gekregen: Mijnerzijds wil ik graag op de agenda hoe we de relatie opdrachtgever-opdrachtnemer (LNV - DLG) verder vorm kunnen geven op het punt van gegevenslevering Natuurbalans. Nu het werk dat DLG daarvoor doet eindelijk formeel een plekje heeft gekregen in de jaarafspraken met LNV past het om te investeren in het bewerkstelligen van duidelijkheid over elkaars verantwoordelijkheden. Mij lijkt dat de opdrachtgever eindverantwoordelijkheid heeft over cijfers en teksten. Afspraken hoe opdrachtgever die verantwoordelijkheid kan nemen zonder in de bekende discussies verzeild te raken moeten spits worden gemaakt. Dat hoeft niet meteen a.s. donderdag maar kan m.i. in de vorm van een projectplan waarin activiteiten & tijdspad met relevante overlegmomenten/ terugkoppelmomenten zijn opgenomen; kan in het najaar worden opgesteld. Zie ook eerdere gedachten hierover. Ik zal intern nog proberen iets van mandaat te krijgen hiervoor.

... En dan volgt de agenda ....

Bijlage 3 Toelichting bij Landelijke Natuurdoelenkaart

Nadere specificatie inhoud Natuurdoelenkaart
WD 19-03-2003

datum: 07/10/2002

Natuurdoelenkaart - versie juli 2002

Officiële titel: Landelijke Natuurdoelenkaart

Bron: EC-LNV.

De kaart is een bewerking van voorstellen van provincies (provinciale natuurdoeltypenkaarten en gebiedsplannen). Daarbij zijn inhoudelijk en geografisch met name de Defensierterreinen en de grote wateren (met oeverzones) gewijzigd en zijn gebieden met minder dan 95% natuurdoel als 'zoekgebied' op de kaart gekomen. Verder is de typologie gestandaardiseerd en doorvertaald naar natuurdoelen (zie bij Attributen).

De huidige versie is nog aan verandering onderhevig (op basis van overleg met gedeputeerden) alvorens de kaart wordt vastgesteld en aangeboden aan de Tweede Kamer (naar verwachting juni 2003). Daarna zal een nog nader te bepalen traject volgen van actualisering op basis van beleidswijzigingen.

Attributen:

De omgrenzing van de vlakken zijn gebaseerd op de natuurdoeltypen 1995 (zie Handboek natuurdoeltypen in Nederland). Vanwege de doorvertaling naar natuurdoelen (die zijn gebaseerd op de natuurdoeltypen 2001) zijn sommige natuurdoeltypen gesplitst, wat is te herkennen aan toegevoegde letters achter de cijfercode (zie de lijst met natuurdoeltypen 1995 met splitsingen).

NdtList - Per vlak zijn meestal meerdere natuurdoeltypen (1995, met splitsingen) met hun oppervlaktepercentage (tussen accolades) toegekend.

NDList - Vertaling van de Natuurdoeltypen (1995) naar Natuurdoelen (indeling volgens SGR2, deel 1) met percentages

Nd1 - Meest voorkomende Natuurdoel in een vlak (bepaald de kleur op de geaggregeerde afdruk)

Opp1 - Oppervlaktepercentage van het meest voorkomende Natuurdoel

Opptot - OppervlaktePercentages totaal

De map NDshapes bevat shapefiles per natuurdoel met hun oppervlaktepercentage

Nog een waarschuwing:

Vooraf in de bestanden van de provincies Noord-Holland, Gelderland en Zuid-Holland zijn nog belangrijke wijzigingen te verwachten.

De kwaliteit van Noord-Holland is inhoudelijk slecht. (Percentages, doeltypen vaak onjuist of onbetrouwbaar)

(Dit document is door Wim Daamen -Natuurplanbureau- opgesteld en aangevuld met opmerkingen van Dick Bal -EC-LNV-)

Bijlage 4 Berekening oppervlakteverdeling EHS2003: factsheet en beschrijving berekening bij CGI

I. Berekening bij E&R

Kwaliteit factsheet indicatoren NPB/MPB-producten

A. Algemeen

	Vraag	Antwoord
A1	Product	Tabel
A2	Titel en indicatorcode	0403n03g Natuurgebieden per grootteklasse (met en zonder beheersgebieden)
A3	Algemene beschrijving indicator	De gebieden die tezamen "de EHS 2003" (ibn1.990t + RIS en GEBIS) vormen worden in grootteklassen ingedeeld. Vervolgens worden het aantal gebieden, de totale oppervlakte en het procentuele aandeel van de grootteklassen berekend. Dit wordt gedaan <i>exclusief</i> en <i>inclusief</i> 1:1 begrensde beheersgebieden
A4	PT lid/ Organisatie / Lab / Afdeling	Alterra, team Ecologische Modellen en Monitoring / Ecologische Netwerken
A5	Datum	juni 2003

B. Berekening

Nr.	Vraag	Antwoord
B1	Naam Uitvoerder/ respondent	Henk Meeuwse
B2	Beschrijving berekeningsstappen + modelnaam	Onderstaande werkwijze is toegepast op het bestand met "de EHS 2003" (Nat2003nn_dis) en op een bestand waarin Nat2003_dis is samengevoegd met het bestand met de 1:1 begrensde beheersgebieden (Beh2003) zijn samengevoegd. 1. ArcView > Polygonen geselecteerd met in veld 'Natuur2003' de waarde 1. Veld 'Bufdist' aangemaakt en 10 (meter) ingevuld (calculate) voor polygonen in de selectie. 2. Arc/Info > buffercommando uitgevoerd met fuzzy tolerance van 0.5 meter. 3. ArcView > In resultaatbestand veld 'Bufdist' toegevoegd. Polygonen geselecteerd met in veld 'Inside' de waarde 100. In veld 'Bufdist' de waarde -10 (meter) ingevuld, om terug te kunnen bufferen. 4. Arc/Info > Buffercommando uitgevoerd met fuzzy tolerance van 0.5 meter. 5. ArcView > In resultaat het veld 'Klasse' toegevoegd en alle polygonen met de waarde 100 in veld 'Inside' klassennummer gegeven op grond van oppervlakte. Summarize op klassennummer totale oppervlakte. Onderscheiden klassen (in ha): < 10, 10-100, 100-500, 500-1000, 1000-2000, 2000-5000, 5000-10000, > 10000.
B3	Aannames, keuzes in (model) toepassing	Er wordt geen onderscheid gemaakt in typen natuur. Alle typen natuur (bos, stuifzand, moeras, etc.) worden met elkaar verbonden. Wegen zijn niet per definitie een barrière.

B4	Betrouwbaarheid v/d uitkomst(en) (Marges, gevoeligheid, onzekerheid)	Door heen en weer bufferen ontstaan op de hoeken van polygonen kleine afrondingen. Hierdoor kunnen oppervlaktes van gebieden iets (verwaarloosbaar) afwijken. Door de fuzzy tolerance van 0.5 meter kan het zijn dat gebieden op een afstand van 10.5 meter toch worden samengevoegd. Gebruik makend van de kleinst mogelijke fuzzy tolerance (door Arc/Info berekend) levert vergelijkbare, maar duidelijk afwijkende resultaten op. Methode is erg gevoelig voor manier waarop polygonen gedigitaliseerd zijn. Nieuwere bestanden (op basis van Top10) met dezelfde natuurgebieden kunnen duidelijk verschillende resultaten opleveren. Vlakvormig gedigitaliseerde rivieren en kanalen zijn op diverse plaatsen onderbroken door vlakvormige wegen (bruggen). Hierdoor raken ze opgeknipt in afzonderlijke gebieden.
B5	Literatuur verwijzingen	Milieu- en Natuurplanbureau (2002). Natuurbalans2002. Kluwer, Alphen a/d Rijn, pag. 74

C. Bestandsinformatie

(Dit C blok meer keren invullen indien meer bestanden ten grondslag liggen aan indicator)

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	Nat2003nn_dis
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	Basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	Bestand met gebieden die in 1990 natuur waren en/of door de provincies in 2002 begrensd waren als 'nieuwe natuur', 'reservaatgebied', 'natuurontwikkelings project' of 'bestaande natuur' en in de RIS2002- of GEBIS2002-bestanden zijn opgenomen. Zie verder info geodesk/Dino site
C4	Ruimtelijke dekking	Landsdekkend
C5	Ruimtelijke indeling	Vector
C6	Begindatum/ einddatum	zie info geodesk/Dino site
C7	Eigenaar	zie info geodesk/Dino site
C8	Beheerder	zie info geodesk/Dino site
C9	Naam meta-datasysteem	O:\nb2003\EHS2003\Nat2003nn_dis.e00 (O:\nb2003\EHS2003\tot stand komen EHS bestanden 2003.doc).

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	Beh2003
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	Basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	Bestand met gebieden die door de provincies begrensd zijn als beheersgebieden. Zie verder info geodesk/Dino site
C4	Ruimtelijke dekking	Landsdekkend
C5	Ruimtelijke indeling	Vector
C6	Begindatum/ einddatum	zie info geodesk/Dino site
C7	Eigenaar	zie info geodesk/Dino site
C8	Beheerder	zie info geodesk/Dino site
C9	Naam meta-datasysteem	O:\nb2003\EHS2003\Beh2003.e00

D. Overige opmerkingen

Geef hier relevante informatie die niet in de overige tabellen geplaatst kan worden.

Nr.	Vraag	Antwoord
D1	Overige informatie	Het is aan te raden om in de toekomst deze maat te berekenen door gebruik te maken van een clusterprogramma dat polygonen binnen een bepaalde afstand van elkaar een gelijk clusternummer geeft. Vervolgens kan het totale oppervlak per cluster berekend worden. Via deze methode ontstaan er geen tussenbestanden en geen fouten/afwijkingen door het hanteren van een fuzzy tolerance.

II. Berekening bij CGI:

"EHS" per grootteklasse

De volgende methode wordt toegepast om de versnippering van de natuurgebieden in Nederland te bepalen.

Opmerking! Er moet een kanttekening gemaakt worden bij deze berekening van de versnippering. Doordat de provincies langzaam overgaan tot het digitaliseren op basis van TOP10vector, zal alleen op basis van de manier van digitaliseren al veel verschil zijn in het aantal en de grootte van de vlakken.

Om een indeling naar grootte te kunnen maken van de natuurgebieden van de Nat2003 kaart, worden de natuurgebieden gebufferd met 10 m en daarna teruggebufferd met 10 meter, waardoor polygonen die minder dan 20 meter van elkaar liggen (doordat er een weg tussen loopt) tot 1 vlak gaan behoren.

1. Natuurgebieden per grootteklasse

Gebruikt wordt Nat03nn_v1dis (dissolve van Nat2003nn_v1)

In ArcInfo

- Additem DIST 3,3,I aan nat03nn_v1dis.pat
- In tables: Res natuur2003 = 1 en Calc DIST = 10
- Buffer nat03nn_v1dis nat03nn_v1 buf dist # # 0.5 poly
- Additem DIST 3,3,I nat03nn_v1buf.pat
- In Tables: Res inside = 100 -> calc DIST = -10
- Buffer nat03nn_v1buf nat03nn_v1min DIST # # 0.5 poly

In ArcView

Bestand controleren, vgl met Nat03nn_v1dis

Indien alles wordt gedekt, OK,

Selecteer in database van nat03nn_v1min, records met inside = 100 (Dit komt overeen met natuur = 1 uit nat03nn_v1dis).

Maak shapefile van deze selectie.

.dbf wordt gebruikt om de klassenindeling te maken.

(In 2002 werden alle polygonen kleiner dan 500m2 eruit gehaald, samen 1 ha, in 2003 niet? gedaan)

2. Natuur- + beheersgebieden per grootteklasse

Gebruikt worden Nat03nn_v1dis en Beh2003_v1

In Arc-Info

- a. Union nat03nn_v1dis beh2003_v1 natbehtot
- b. Additem NATBEH 3,3,I aan natbehtot.pat
- c. in info natbeh = 1 als natuur2003=1 of beh2003 = 1
- d. Dissolve natbehtot disnatbehtot natbeh
- e. Additem DIST 3,3,I aan disnatbehtot.pat
- f. In tables: Res natbeh = 1 en Calc DIST = 10
- g. Buffer disnatbehtot bufnatbehtot dist # # 0.01 poly
- h. Additem DIST 3,3,I aan bufnatbehtot.pat
- i. In Tables: Res inside = 100 -> calc DIST = - 10
- j. Buffer bufnatbehtot minnatbehtot DIST # # 0.01 poly

In ArcView

Bestand controleren

Bijlage 5 Lijst met aangemelde Habitatrictlijngebieden

1. AAMSVEEN
2. ABDIJ LILBOSCH EN VOORMALIG KLOOSTER MARIAHOOP
3. ACHTER DE VOORT, AGELERBROEK EN VOLTHERBROEK
4. ALDE FEANEN
5. AMERONGSE BOVENPOLDER
6. BAKKEVEENSE DUINEN
7. BARGERVEEN
8. BEKENDELLE
9. BEMELERBERG EN SCHIEPERSBERG
10. BENNEKOMSE MEENT
11. BERGVENNEN EN BRECKLENKAMPSE VELD
12. BIESBOSCH
13. BODDENBROEK
14. BOETELERVELD
15. BOEZEM VAN BRAKEL, POMPVELD EN KORNSCHE BOEZEM
16. BORKELD
17. BOSCHHUIZERBERGEN
18. BOTSHOL
19. BRUNSSUMMERHEIDE
20. BRUUK
21. BUNDER- EN ELSLOERBOS
22. BUURSERZAND EN HAAKSBERGERVEEN
23. CANISVLIETSE KREEK
24. COPELDUYNEN
25. DINKELLAND
26. DRENTS-FRIESE WOLD EN LEGGELDERVELD
27. DRENTSCHE AA
28. DROUWENERZAND
29. DUINEN AMELAND
30. DUINEN DEN HELDER-CALLANTSOOG
31. DUINEN GOEREE
32. DUINEN SCHIERMONNIKOOG
33. DUINEN SCHOORL
34. DUINEN TERSCHELLING
35. DUINEN TEXEL, WAAL EN BURG, DIJKMANSHUIZEN EN DE BOL
36. DUINEN VLIELAND
37. DUINEN ZWANENWATER EN PETTEMERDUINEN
38. DWINGELDERVELD
39. EILANDSPOLDER-OOST
40. ELPERSTROOM
41. ENGBERTSDIJKSVENEN
42. FOCHTELOERVEEN EN ESMEER
43. FRIESE IJSSELMEERKUST
44. GELDERSE POORT
45. GELEENBEEKDAL
46. GEULDAL

47. GOUWZEE EN KUSTZONE MUIDEN
48. GRENSMAAS
49. GREVELINGEN
50. GROOT ZANDBRINK
51. GROOTE GAT
52. GROOTE HEIDE - DE PLATEAUX
53. GROOTE PEEL
54. GROOTE WIELEN
55. HARINGVLIET
56. HAVELTE-OOST
57. HOLLANDS DIEP (OEVERLANDEN)
58. IJSSELUITERWAARDEN
59. ILPERVELD/OOSTZANERVELD/VARKENSLAND
60. KAMPINA EN OISTERWIJKSE BOSSEN EN VENNEN
61. KEMPENLAND
62. KENNEMERLAND-ZUID
63. KOLLAND EN OVERLANGBROEK
64. KOP VAN SCHOUWEN
65. KORENBURGERVEEN
66. KRAMMER-VOLKERAK
67. KUNDERBERG
68. LANDGOEDEREN OLDENZAAL
69. LANGSTRAAT BIJ SPRANG-CAPELLE
70. LEMSELERMATEN
71. LEUDAL
72. LEUSVELD, VOORSTONDEN, EN EMPESCHE/TONDENSCHHE HEIDE
73. LIEFTINGHSBROEK
74. LONNEKERMEER
75. LOONSE EN DRUNENSE DUINEN, DE BRAND EN DE LEEMKUILEN
76. LUISTENBUUL EN KOEKOEKSCHHE WAARD
77. MAASDUINEN
78. MANTELING VAN WALCHEREN
79. MANTINGERBOS
80. MANTINGERZAND
81. MARIAPEEL EN DEURNESEPEEL
82. MEIJENDEL EN BERKHEIDE
83. MEINWEG
84. NAARDERMEER
85. NIEUWKOOPSE PLASSEN EN DE HAECK
86. NOORBEEMDEN EN HOOGBOS
87. NOORDHOLLANDS DUINRESERVAAT
88. NOORDZEEKUSTZONE
89. NORGERHOLT
90. OEFFELTERMEENT
91. OLDE MATEN EN VEERSLOOTSLANDEN
92. OOSTELIJKE VECHTPLASSEN
93. OOSTERSCHELDE
94. OSSENDRECHT
95. OUDE MAAS
96. OUDEGAASTERBREKKEN, GOUDEN BODEM EN FLUESSEN
97. POLDER STEIN
98. POLDER WESTZAAN

99. REGTE HEIDE EN RIELSE LAAG
100. RIJSWAARD EN KIL VAN HURWENEN
101. RINGSELVEN EN KRUISPEEL
102. ROERDAL
103. ROTTIGE MEENTHE EN BRANDEMEER
104. SALLANDSE HEUVELRUG
105. SARSVEN EN DE BANEN
106. SAVELSBOS
107. SOLLEVELD
108. SPRINGENDAL EN DAL VAN DE MOSBEEK
109. ST. JANSBERG
110. ST. PIETERSBERG EN JEKERDAL
111. STELKAMPSVELD (BEEKVLIET)
112. STRABRECHTSE HEIDE EN BEUVEN
113. SWALMDAL
114. TEESELINKVEN
115. ULVENHOUTSE BOS
116. VECHT EN BENEDEN-REGGE
117. VELUWE
118. VELUWEMEER EN WOLDERWIJD
119. VLIJMENS VEN, MOERPUTTEN EN BOSSCHE BROEK
120. VOGELKREEK
121. VOORDELTA
122. VOORNES DUIN
123. WADDENZEE
124. WEERRIBBEN
125. WEERTERBOS
126. WESTDUINPARK EN WAPENDAL
127. WESTERSCHELDE
128. WIEDEN
129. WIERDENSE VELD
130. WIJNJETERPER SCHAR EN TERWISPELER GROOTSCHAR
131. WILLINKS WEUST
132. WITTE VEEN
133. WITTERVELD
134. WOOLDSE VEEN
135. WORMER- EN JISPERVELD EN KALVERPOLDER
136. ZELDERSCHE DRIESSEN
137. ZOUWEBOEZEM
138. ZUIDER LINGEDIJK - DIEFDIJK ZUID
139. ZWARTE MEER
140. ZWARTE WATER
141. ZWIN

Bijlage 6 Factsheet en Resultaat eigendomgegevens van Natura 2000-gebieden

Kwaliteit factsheet indicatoren NPB/MPB producten

A. Algemeen

Nr.	Vraag	Antwoord
A1	Product	Grafiek Eigendom Natura2000 gebieden
A2	Titel en indicatorcode	Eigendom Natura 2000-gebieden 2002 (0571N03g)
A3	Algemene beschrijving indicator	De grafiek toont het % van de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden dat in bezit is van Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Provinciale Landschappen of Overige
A4	PT lid/ Organisatie / Lab / Afdeling	Irene Bouwma Alterra
A5	Datum	16.12.03

B. Berekening

Nr.	Vraag	Antwoord
B1	Naam Uitvoerder/ respondent	Henk Meeuwsen
B2	Beschrijving berekenings- stappen + modelnaam	Er is een overlay in ArcView gemaakt van de volgende bestanden: VogelIn2001b, Habitat_2003, de eigendomsbestanden van de provinciale landschappen 2003 en van enkele particuliere eigenaren in 1999 in Overijssel en Noord-Holland
B3	Aannames, keuzes in (model) toepassing	De Grote Wateren, die niet overlappen met 'de EHS-2002' (zie bestand zijn niet in de berekening mee genomen. (beter was geweest om alle Grote Wateren, ongeacht hun ligging tov EHS, niet mee te nemen. Omdat de analyse onderdeel van een groter geheel was, zit deze stap er op deze manier in.
B4	Betrouwbaarheid v/d uitkomst(en) (Marges, gevoeligheid, onzekerheid)	De nauwkeurigheid van de begrenzing van de eigendommen en van de Natura 2000 gebieden is verschillend, hierdoor verschillen grenzen van elkaar in de digitale bestanden die in de praktijk niet van elkaar zullen verschillen
B5	Literatuur verwijzingen	

C. Bestandsinformatie

(Dit C blok meer keren invullen indien meer bestanden ten grondslag liggen aan indicator)

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	VogelIn2001b
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	ligging van de Vogelrichtlijngebieden in Nederland
C4	Ruimtelijke dekking	zie Natuurplanbureau/Dino website
C5	Ruimtelijke indeling	zie Natuurplanbureau/Dino website
C6	Begindatum/ einddatum	zie Natuurplanbureau/Dino website
C7	Eigenaar	Ministerie LNV
C8	Beheerder	Geodesk
C9	Naam meta-datasysteem	Dino

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	Habitat_2003
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	ligging van de Habitatrictlijngebieden in Nederland
C4	Ruimtelijke dekking	zie Natuurplanbureau/Dino website
C5	Ruimtelijke indeling	zie Natuurplanbureau/Dino website
C6	Begindatum/ einddatum	zie Natuurplanbureau/Dino website
C7	Eigenaar	Ministerie LNV
C8	Beheerder	Geodesk
C9	Naam meta-datasysteem	Dino

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	SBB2003
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	ligging van gebieden die eigendom van Staatsbosbeheer zijn per 01-01-2003
C4	Ruimtelijke dekking	zie Natuurplanbureau/Dino website
C5	Ruimtelijke indeling	zie Natuurplanbureau/Dino website
C6	Begindatum/ einddatum	zie Natuurplanbureau/Dino website
C7	Eigenaar	Staatsbosbeheer
C8	Beheerder	Sectie I&P, afdeling Terreinbeheer, SBB
C9	Naam meta-datasysteem	Dino

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	NM2003
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	ligging van gebieden die eigendom zijn van Natuurmonumenten per 01-01-2003
C4	Ruimtelijke dekking	zie Natuurplanbureau/Dino website
C5	Ruimtelijke indeling	zie Natuurplanbureau/Dino website
C6	Begindatum/ einddatum	zie Natuurplanbureau/Dino website
C7	Eigenaar	Vereniging voor Natuurmonumenten
C8	Beheerder	Jacob Borren, Vereniging voor Natuurmonumenten
C9	Naam meta-datasysteem	Dino

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	[npb-datalog\$ on 'alterra0104s'] O:\nb2003\provinciale landschappen 2003\8_natlandschappen.shp
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	ligging van eigendommen van provinciale landschappen in Friesland, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid- Holland en Limburg per 01-01-2003
C4	Ruimtelijke dekking	genoemde 8 provincies
C5	Ruimtelijke indeling	polygonen (1:10.000?)
C6	Begindatum/ einddatum	
C7	Eigenaar	Geodesk
C8	Beheerder	Annette Willemen
C9	Naam meta-datasysteem	

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	[npb-datalog\$ on 'alterra0104s'] O:\nb2003\provinciale landschappen 2003\ groningen\kad01012003.shp
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	Ligging van eigendommen van Gronings Landschap per 01.01.2003
C4	Ruimtelijke dekking	prov. Groningen
C5	Ruimtelijke indeling	polygonen
C6	Begindatum/ einddatum	
C7	Eigenaar	Geodesk
C8	Beheerder	Annette Willemen
C9	Naam meta-datasysteem	

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	[npb-datalog\$ on 'alterra0104s']\ O:\nb2003\provinciale landschappen 2003\zeeland\eigendomsgrenzen.shp
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	Ligging van eigendommen van het Zeeuws Landschap per 01.01.2003
C4	Ruimtelijke dekking	prov. Zeeland
C5	Ruimtelijke indeling	polygonen
C6	Begindatum/ einddatum	
C7	Eigenaar	Geodesk
C8	Beheerder	Annette Willemen
C9	Naam meta-datasysteem	

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	[npb-datalog\$ on 'alterra0104s']\ O:\nb2003\provinciale landschappen 2003\drenthe\vakindeling.shp
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	Ligging van eigendommen van het Drents Landschap per 01.01.2003
C4	Ruimtelijke dekking	prov. Drenthe
C5	Ruimtelijke indeling	polygonen
C6	Begindatum/ einddatum	
C7	Eigenaar	Geodesk
C8	Beheerder	Annette Willemen
C9	Naam meta-datasysteem	

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	[npb-datalog\$ on 'alterra0104s']\ O:\nb2003\provinciale landschappen 2003\brabant\ eig+beh_bl.shp
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	Ligging van eigendommen van het Brabants Landschap per 01.01.2003
C4	Ruimtelijke dekking	prov. Noord-Brabant
C5	Ruimtelijke indeling	polygonen
C6	Begindatum/ einddatum	
C7	Eigenaar	Geodesk
C8	Beheerder	Annette Willemen
C9	Naam meta-datasysteem	

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	[npb-datalog\$ on 'alterra0104s'\ O:\nb2003\Eigendommen99\nhplus
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	Ligging van eigendommen van enkele particuliere eigenaren (bv Duin Waterleidingmaatschappijen) in Noord-Holland per 01.01.1999
C4	Ruimtelijke dekking	prov. Noord-Holland
C5	Ruimtelijke indeling	polygonen
C6	Begindatum/ einddatum	
C7	Eigenaar	Geodesk
C8	Beheerder	Annette Willemen
C9	Naam meta-datasysteem	

Nr.	Vraag	Antwoord
C1	Naam databestand/ modeloutput	[npb-datalog\$ on 'alterra0104s'\ O:\nb2003\Eigendommen99\ovplus
C2	Basis-, tussen- of eindbestand?	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
C3	Beschrijving inhoud	Ligging van eigendommen van enkele particuliere eigenaren (bv landgoedeigenaren) in Overijssel per 01.01.1999
C4	Ruimtelijke dekking	prov. Overijssel
C5	Ruimtelijke indeling	polygonen
C6	Begindatum/ einddatum	
C7	Eigenaar	Geodesk
C8	Beheerder	Annette Willemen
C9	Naam meta-datasysteem	

D. Overige opmerkingen

Geef hier relevante informatie die niet in de overige tabellen geplaatst kan worden.

Nr.	Vraag	Antwoord
D1	Overige informatie	Eind november 2003 zijn alle eigendommen van de provinciale landschappen per 01.01.2003 samengevoegd in [npb- datalog\$ on 'alterra0104s'\ O:\nb2003\provinciale landschappen 2003\totaal bestand\pltot.

Resultaten van de Overlay

	Geen VHR	Vogelrichtlijn	Habitat-richtlijn	Vogel en Habitatrichtlijn
Natuurmonumenten	27538	1723	11125	43918
Staatsbosbeheer	106520	16846	20482	73300
Provinciale Landschappen	38192	9496	8280	27617
Gemeente Amsterdam	1	-	2159	-
Goois Natuur Reservaat	2712	-	-	-
Prov. Waterleiding Mij. Noord Holland	439	-	6752	-
Landgoed Twickel	4441	-	13	-
"Edwin" (particulier, Overijssel)	230	-	184	-
Overige (eigendom onbekend, wel natuur)	141512	7874	14497	70381
Staatsbosbeheer, maar niet in beheer	9658	1229	1598	4723
Grote Wateren	*	286367	21670	394391

oppervlaktes in hectares

* Niet in analyse meegenomen

- = komt niet voor

Natuurplanbureau-onderzoek

Verschenen werkdocumenten in de reeks 'Planbureau - werk in uitvoering (per 18 februari 2004)

Werkdocumenten zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van het Natuurplanbureau, vestiging Wageningen – gebouw Alterra-oost, kamer 1.422; tel: (0317) 47 78 45;
e-mail: info@npb-wageningen.nl)

Werkdocumenten vanaf nummer 2001/01 zijn ook te downloaden via de NPB-website www.natuurplanbureau.nl

1998

- 98/01 *Querner, E.P., Th.G.C. v.d. Heijden & J.W.J. v.d. Gaast.* Beschikbaarheid grond- en oppervlaktewater voor natuur. Nadere uitwerking en toepassing in Oost-Gelderland.
- 98/02 *Reijnen, R.* (samenstelling) Graadmeters biodiversiteit terrestrisch. Graadmeters bijzondere natuurkwaliteit terrestrisch t.b.v. de Natuurplanbureaufunctie en graadmeter ruimtelijke kwaliteit natuur voor Monitoring Kwaliteit Groene Ruimte (MKGR).
- 98/03 *Higler, L.W.G.* Graadmeters biodiversiteit aquatisch.
- 98/04 *Dijkstra, H.* Graadmeters voor landschapskwaliteit. Raamwerk en bouwstenen voor een kwaliteitsindex 2000+.
- 98/05 *Sprangers, J.T.C.M.* (red.) Graadmeters voor algemene natuurkwaliteit: een eerste verkenning.
- 98/06 *Nabuurs, G.J. & M.N. van Wijk.* Graadmeters voor de fysieke producten van bos.
- 98/07 *Buijs, A.E., J.F. Coeterier, P. Filius & M.B. Schöne.* Graadmeters sociaal draagvlak en beleving
- 98/08 *Neven, M.G.G. & E.E.M. Verbij.* Laten we wel zijn! Studie naar conceptualisering van natuurgerelateerd welzijn.
- 98/09 *Kuindersma, W. (red.), P Kersten & M. Pleijte.* Bestuurlijke graadmeters. Een inventarisatie van bestuurlijke graadmeters voor de Natuurverkenning 2001.
- 98/10 *Mulder, M., M. Klaassen & J. Vreke.* Economische graadmeters voor Natuur. Ontwikkeling raamwerk en aanzet tot invulling verdelingsgraadmeters.
- 98/11 *Smaalen, J.W.M., C. Schuiling, G.J. Carlier, J.D. Bulens & A.K. Bregt.* Handboek Generalisatie. Generaliseren ten behoeve van graadmeteronderzoek in het kader van Natuurplanbureaufunctie.
- 98/12 *Dammers, E. & H. Farjon.* Naar een nieuwe benadering voor de scenario's van de Natuurverkenningen 2001.
- 98/13 vervallen
- 98/14 *Hinssen, P.J.W.* Activiteiten in 1999 in toeleverende onderzoeksprogramma's. Inventarisatie van projecten en de betekenis van de resultaten daaruit voor producten van het Natuurplanbureau.
- 98/15 *Hinssen, P.J.W.* (samenstelling). Voorstudies Natuurbalans 99. Een inventarisatie van de haalbaarheid van een aantal onderwerpen.

1999

- 99/01 *Kuindersma, W.* (red). Realisatie EHS. Intern achtergronddocument bij de Natuurbalans 1999 voor de onderdelen Begrenzing en realisatie EHS, Strategische Groenprojecten, Landinrichting, Compensatiebeginsel en Bufferbeleid.

- 99/02 *Prins, A.H., T. van der Sluis en R.M.A. Wegman.* Begrenzing van beekdalen in de Ecologische hoofdstructuur.; De relatie met biodiversiteit van planten.
- 99/03 *Dijkstra, H.* Landschap in de natuurbalans 1999.
- 99/04 *Ligthart, S.* Bescherming van natuurgebieden, nationale en internationale instrumenten.; Intern achtergronddocument bij de Natuurbalans 1999.
- 99/05 *Higler, B & S. Semmekrot.* Verkennende studie graadmeter natuurwaarde laagveenwateren
- 99/06 *Neven, I. K. Volker & B. van de Ploeg.* Tussenrapportage van een exploratief onderzoek naar de indicering van het concept maatschappelijk draagvlak voor de natuur.
- 99/07 *Wijk, H. van & H. van Blitterswijk.* Achtergronddocument bij de Natuurbalans 1999.
- 99/08 *Kuindersma, W.* Beleidsevaluatie voor de Natuurbalans; Een handleiding voor medewerkers aan de Natuurbalans.
- 99/09 *Hinssen, P. J. Luijt & L. de Savornin Lohman.* Het meten van effectiviteit door het Natuurplanbureau; Enkele overwegingen.
- 99/10 *Koolstra, B.J.H., G.W.W. Wameling & V. Joosten.* Modelkoppeling en –aanpassing SMART/SUMO – LARCH; Modelkoppeling en aanpassing ten behoeve van integratie in de natuurplanner in het kader van het project Graadmeters Natuurwaarde Terrestrisch.
- 99/11 *Koolstra, B.J.H., R.J.F. Bugter, J.P. Chardon, C.J. Grashof, J.D. van Kuijk, R.M.G. Kwak, A.A. Mabelis, R. Pouwels & P.A.Slim.* Graadmeter natuurwaarde terrestrisch; Verslaglegging van de uitgevoerde werkzaamheden.
- 99/12 *Wijk, M.N. van, J.G.de Molenaar & J.J. de Jong.* Beheer als strategie; Een eerste aanzet tot ontwikkelen van een graadmeter beheer (tussenrapportage).
- 99/13 *Kuindersma, W. & M.Pleijte.* Naar nieuwe vormen van beleidsevaluatie voor het Natuurplanbureau?; Een overzicht van evaluatiemethoden en de toepasbaarheid daarvan.
- 99/14 *Kuindersma, W, M. Pleijte & M.L.A. Prüst.* Leemtes in de beleidsevaluatie natuurbalansen ingevuld?; Een verkenning van de mogelijkheden om enkele leemtes in het evaluatiedeel van de Natuurbalans op te vullen.
- 99/15 *Hinssen, P.J.W. & H. Dijkstra.* Onderbouwende programma's; de resultaten van 1999 en de plannen voor 2000. Inventarisatie van projecten en de betekenis van de resultaten daaruit voor producten van het Natuurplanbureau
- 99/16 *Mulder, M. Wijnen & E.Bos.* Uitgaven, kosten en baten van natuur; Inventarisatie van de rijksuitgave aan natuur, bos en landschap en toepassing van maatschappelijke kosten-batenanalyses bij natuurbeleidsverkenning.
- 99/17 *Kalkhoven, J.T.R., H.A.M. Meeuwssen & S.A.M. van Rooij.* Omzetting typologie Basiskaart Natuur 2020 naar typologie Begroeiingstypenkaart
- 99/18 *Schmidt, A.M., M. van Heusden & C.J. de Zeeuw.* Tussenresultaten project Informatielogistiek Natuurplanbureau
- 99/19 *Buijs, A.E., M.H. Jacobs, P.J.F.M. Verweij & S. de Vries.* Graadmeters beleving; theoretische uitwerking en validatie van het begrip 'afwisseling'
- 99/20 *Farjon, H. J.D. Bulens, M. van Eupen, K.Schotten & C. de Zeeuw.* Plangenerator voor natuur-scenario's; ontwerp en verkenning van de technische mogelijkheden van de Ruimtescanner
- 99/21 *Berg, A.E. van den.* Graadmeters beleving: Horizonvervuiling (*vervallen*)

2000

- 00/01 *Sluis, Th. Van der.* Natuur over de grens; functionele relaties tussen natuur in Nederland en natuurgebieden in grensregio's
- 00/02 *Goossen, C.M., F. Langers & S. de Vries.* Recreatie en geluidbelasting in 1995 en 2030; onderzoek voor Milieuverkenning 5
- 00/03 *Kelholt, H.J & B. Koole.* N-footprint 1980 – 1997, doorkijk 2030
- 00/04 *Broekmeyer, M.E.A., R.P.B. Foppen, L.W.G. Higler, F.J.J. Niewold, A.T.C. Bosveld, R.P.H. Snep, R.J.F. Bugter & C.C. Vos.* Semi-kwantitatieve beoordeling van effecten van milieu op natuur

- 00/05 *Broekmeyer, M.E.A. (samenstelling)*. Stroom- en rekenschema's 1^e fase VijNo thema natuur. Bijlagerapport voor de bouwsteen natuur en de indicatoren natuurkwaliteit, landschapskwaliteit en confrontatie recreatievraag en –aanbod
- 00/06 *Vegte, J.W. van de & E. Turnhout*. De maat van de natuur; een onderzoek naar waarderingsgrondslagen in graadmeters voor natuur
- 00/07 *Kuindersma, W., M.A. Hoogstra & E.E.M. Verbij*. Realisatie Ecologische Hoofdstructuur 2000. Achtergronddocument bij hoofdstuk 4 van de Natuurbalans 2000
- 00/08 *Kuindersma, W. & E.E.M. Verbij*. Realisatie van groen in de Randstad. Achtergronddocument bij hoofdstuk 9 van de Natuurbalans 2000
- 00/09 *Van Wijk, M.N., M.A. Hoogstra & E.E.M. Verbij*. Signalen over natuur en landschap. Achtergronddocument bij hoofdstuk 2 van de Natuurbalans 2000
- 00/10 *Van Wijk, M.N. & H. van Blitterswijk*. Evaluatie van het bosbeleid. Achtergronddocument bij hoofdstuk 5 van de Natuurbalans 2000
- 00/11 *Veeneklaas, F.R. & B. van der Ploeg*. Trendbreuken in de landbouw. Achtergrondrapport project VIJNO-toets van het Milieu- en Natuurplanbureau voor de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening
- 00/12 *Schaminée, J.H.J. & N.A.C. Smits*. Kwantitatieve veranderingen in de vegetatie van drie biotopen (laagveenwateren, heide en schraalgraslanden) voor zeldzaamheid en voedselrijkdom over de periodes 1930-1950 (referentie), 1980-1990 en 1990-2000. Achtergronddocument bij de Natuurbalans 2000
- 00/13 *Willemsen, J.P.M. & A.M. Schmidt*. Datacatalogus. Eerste inventarisatie van geo-data beschikbaar voor het Natuurplanbureau
- 00/14 *Klijn, J.A.* Landbouw, natuur en landschap in Nederland; een voorverkenning voor de Natuurverkenning 2
- 00/15 *Klijn, J.A.* Landschap in Natuurplanbureau-producten: een mental map en onderzoeksaanbevelingen
- 00/16 *Elbersen, B., R. Jongman, S. Mûcher, B. Pedrolì & P. Smeets*. Internationale ruimtelijke strategie
- 00/17 *Berends, H, E den Belder, N. Dankers & M.J. Schelhaas*. Een multidisciplinaire benadering van de gebruikswaarde van natuur; verkenning van een methode om ontwikkelingsopties voor (stukken) natuur te beoordelen

2001

- 01/01 *Jansen, S. m.m.v. R. P.H. Snep, Y.R. Hoogeveen & C. M. Goossen*. Natuur in en om de stad
- 01/02 *Baveco, H., J.C.A.M. Bervaes & J.Vreke*. Advies over de ontwikkeling van modellen voor het Natuurplanbureau
- 01/03 *Zouwen, M. van der & J. van Tatenhove*. Implementatie van Europees natuurbeleid in Nederland
- 01/04 *Sanders, M.E. & A.H. Prins*. Provinciaal natuurbeleid: kwaliteitsdoelen voor de Ecologische Hoofdstructuur
- 01/05 *Reijnen, M.J.S.M.. & R. van Oostenbrugge*. Wetenschappelijke review van SMART-MOVE. Onderdeel van het kern-instrumentarium van het Natuurplanbureau
- 01/06 *Bruchem, C. van*. Stuwende schaarste. Over de drijvende kracht achter de ontwikkeling van de agrarische sector
- 01/07 *Berkhout, P., G. Migchels & A.K. van der Werf*. Te hooi en te gras. Verkenning naar ontwikkelingen in de grondgebonden veehouderij en gevolgen hiervan voor natuur en landschap
- 01/08 *Backus, G.B.C.* Parels in de Peel. Intensieve veehouderij en natuur in Nederland Plattelandstad
- 01/09 *Salz, P.* Requiem voor de visserij in Vis Mineur
- 01/10 *Smit, A.B.* Ruimte voor akkers en tuinen, bomen en bollen. Verkenning naar ontwikkelingen in de akkerbouw en opengrondstuinbouw en effecten hiervan op natuur en landschap
- 01/11 *Bouwma, I.M., J.A. Klijn & G.B.M. Pedrolì*. Voorstudies Natuurverkenningen 2002 – onderdeel internationaal. Deel A: Europees beleid, wetgeving en financiële middelen, nu en in de toekomst; Deel B: Verkenning internationale waarden Nederlandse natuur en landschap
- 01/12 *Oerlemans, N., J.A. Guldemon & E van Well*. Agrarische natuurverenigingen in opkomst. Een eerste verkenning naar natuurbeheeractiviteiten van agrarische natuurverenigingen
- 01/13 *Koster, A., A. Oosterbaan & J.H. Spijker*. Ontwikkeling van natuur in de Nederlandse steden

- 01/14 *Bos, E.J. & J.M. Vleugel (eindred).* Uitgaven aan natuur door Rijk, provincies, lagere overheden, particulieren en de EU
- 01/15 *Oostenbrugge, R., F.J.P. van den Bosch & K.M. Sollart.* Natuurbalans 2001: enquête resultaten provincies
- 01/16 *Bouwma, I.M.* Programma Internationaal Natuurbeheer 1996 – 2000. Doelen & besteding
- 01/17 *Jonkhof, J.F. & M.P. Wijermans.* De Deltametropool: een grenzeloos parklandschap!
- 01/18 *Jonkhof, J.F. & W. Timmermans m.m.v. J. Borsboom-van Beurden & L. Crommentuijn.* Groen wonen tussen stad en land
- 01/19 *Keuren, A, H. Houweling & J.G. Nienhuis.* EHS 2000. Technische achtergronden bij de bestanden van de Ecologische Hoofdstructuur
- 01/20 *Veldkamp, B., A. Keuren, J.G. Nienhuis & H. Houweling.* EHS 2001. Technische achtergronden bij de bestanden van de Ecologische Hoofdstructuur
- 01/21 *Koole, B., J. Luijt & M.J. Voskuilen.* Grondmarkt en grondgebruik. Een scenariostudie voor Natuurverkenning 2

2002

- 02/01 *Berg, A.E. van den, M.H.I. Bloemmen, T.A. de Boer & J. Roos-Klein Lankhorst.* De beleving van watertypen. Literatuuroverzicht en validatie van de indicator 'water' uit het BelevingsGIS
- 02/02 *Geertsema, W.* Het belang van groenblauwe dooradering voor natuur en landschap. Achtergronddocument Natuurbalans 2002
- 02/03 *Sanders, M.E.* Beleidsevaluatie Agrarisch Natuurbeheer. Voortgang, knelpunten en effectiviteit
- 02/04 *Opdam, P..F.M.* Natuurbeleid, biodiversiteit en EHS: doen we het wel goed?
- 02/05 *Veer, M. & M. van Middelkoop.* Mensen en de natuur; recreatief gebruik van natuur en landschap
- 02/06 *Kuindersma, W., H.M.P. Capelle, R.C. van Apeldoorn & W.W. Buunk.* Bescherming natuurgebieden en soorten in Nederland vanaf 2002
- 02/07 *Sival, F.P., A. van Hinsberg, P.C. Jansen, D.J. van de Hoek & M. Esbroek.* Overlevingsplan Bos en Natuur. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2001
- 02/08 *Roos-Klein Lankhorst, J., A.E. Buijs, A.E. van den Berg, M.H.I. Bloemmen, S. de Vries, C. Schuiling & A.J. Griffioen.* BelevingsGIS versie februari 2002. Hoofdttekst (met bijlagen op CD-rom)
- 02/09 *Oostenbrugge, R. van, E.A. van der Grift, B.S.J. Nijhof, P.F.M. Opdam & M.J.S.M. Reijnen (red).* Levensvatbaarheid populaties. Achtergronddocument bij de Natuurbalans 2002
- 02/10 *Koomen, A.J.M. & T. Wejschede.* Evaluatie landschapsbeleid voor de Natuurbalans 2002. De betekenis van SGR2 voor de bescherming van landschappen en de stand van zaken in de WCL-gebieden, Belvedere/Unesco-gebieden en bij de Proeftuinen
- 02/11 *Balduik, C.A., H. Leneman & E. Gerritsen.* Natuurbeleid en verbreding. Achtergrond en opgaven
- 02/12 *Bloemmen, M.H.I., A.E. Buijs & S. de Vries.* De beleving van reliëf; Literatuuroverzicht en validatie van de indicator 'reliëf' uit het belevingsGIS
- 02/13 *Beintema, A.J.* De rol van Nederlands beleid in de internationale bescherming van trekkende watervogels
- 02/14 *Reijnen, M.J.S.M., J.T.R. Kalkhoven & J. Dirksen.* Graadmeter doelrealisatie EHS. Verkenning van praktisch toepasbare opties.
- 02/15 *Willemen, J.P.M. & A.M. Schmidt.* Kernbestanden Natuurplanbureau. Overzicht van ruimtelijke gegevensbestanden geïnventariseerd voor het Natuurplanbureau
- 02/16 *Koomen, A.J.M.* Verkenning van de samenhang tussen aardkunde en historische geografie. Een verkenning op basis van de landelijke digitale bestanden AKIS en HISTLAND

2003

- 03/01 *Winsum-Westra, M. van, m.m.v. A.E van den Berg, A.E. Buijs & en J.Vreke* Meetproblematiek natuurhouding. Problemen bij en suggesties voor het meten van de natuurhouding van actoren
- 03/02 *Balduik, C.* Bestuurlijke trends. Beleidsdocumentanalyse naar veranderingen in percepties over sturing bij het Ministerie van LNV

- 03/03 *Klostermann, J.E.M.* Bestuurlijke evaluatie van beleid voor zoet-zout overgangen. Achtergronddocument Natuurbalans 2003
- 03/04 *Leneman, H.* Natuurkosten; Verslag van werkzaamheden maart tot juli 2003
- 03/05 *Schmidt, A.M., L. Kooistra, J.G. Nienhuis en O. Knol.* Duurzame Informatievoorziening Natuurplanbureau; Stand van zaken januari 2003
- 03/06 *Spijker, J.J., M.J. Strookman, E.A. de Vries & H.C.J. Vrolijk.* Stedelijk groen onder de loep. Verkenning naar de mogelijkheden van de Databank Gemeentelijk Groenbeheer als informatiebron voor het Milieu- en Natuurplanbureau
- 03/07 *Balduik, C.* 'De Betrouwbare Overheid'; Maatschappelijk vertrouwen in de overheid
- 03/08 *Luttik, J., B. van der Ploeg, J. van den Berg, M.J.S.M. Reijnen & M.E. Sanders.* Landbouw Natuurlijk; over het meten van natuurkwaliteit in agrarisch gebied
- 03/09 *Beek, A.J.C.M. van, J.T. Kalkhoven, G. Mighels, A.J. Visser & C. Wierda.* Koppelingen tussen landbouw & natuur; een scenariostudie naar de interacties tussen landbouw en natuur bij ontwikkelingen op basis van Business as Usual in 2030
- 03/10 *Kirsten, U., M.J.S.M. Reijnen, J. Vreke & R.J.H.G. Henkens* Mobiliteit en effecten op natuur
- 03/11 *Vreke, J. (red), R.C. van Apeldoorn, T.C. Klok, C.D.M. Steuten, F.R. Veeneklaas* Economische KoSTen en Ecologisch Resultaat (EKSTER); Verslag van werkzaamheden juni 2002 – juni 2003
- 03/12 *Jókövi, E.M. & J. Luttik* Rood en groen; Het combineren van verstedelijking en natuur in de praktijk
- 03/13 *Gijzen, J.J.C., R.I. van Dam & A.H. Prins.* Natuurcompensatie; Hoe werkt het in de praktijk?
- 03/14 *Broekmeyer, M.E.A., F.G.W.A. Ottburg & F.H. Kistenkas.* Flora- en faunawet; Toepassing van artikel 75 in de praktijk
- 03/15 *Luijt, J., J.W. Kuhlman & J. Pilkes.* Agrarische grondprijzen onder stedelijke druk; stedelijke optiewaarde en agrarische gebruikswaarde afhankelijk van ligging
- 03/16 *Sanders, M.E., H. van Blitterswijk, H.F. Huiskes, M.N. van Wijk & A. Blankena.* Beleidsevaluatie agrarisch en particulier natuurbeheer voor de Natuurbalans 2003; waarin: particulieren in samenwerkingsverbanden met terreinbeherende organisaties
- 03/17 *Jellema, A & S. de Vries* Towards an indicator for recreational use of nature: modelling car-born visits to forests and nature areas (FORVISITS)
- 03/18 *Vries, S. de, M. Hoogerwerf & W.J. de Regt.* Beschrijving van en gevoeligheidsanalyses voor het recreatiemodel AVANAR; de bruikbaarheid van het model Afstemming Vraag Aanbod Natuur Als Recreatieruimte (AVANAR) als instrument voor MNP-doeleinden
- 03/19 *Sollart, K.M. m.m.v. M.A.G. Hinssen* Draaiboek Natuurbalans
- 03/20 *Verweij, P.J.F.M. & L. Kooistra.* Advies vervanging EIONet door webfolders
- 03/21 *Reijnen, M.J.S.M.* Evaluatie doelrealisatie EHS met de graadmeter Natuurwaarde. Voortgangsrapportage 2003
- 03/22 *Koomen, A. & T. Weijsschede.* Landschap en landschapsbeleid voor de Natuurbalans 2003
- 03/23 *Leneman, H., A. Gaaff & J.A. Boone.* Natuurkosten; Verslag van werkzaamheden juli tot december 2003
- 03/24 *Geertsema, W., I.M. Bouwma, W.P. Daamen & H.A.M. Meeuwssen.* Evaluatie beleid EHS en VHR-gebieden. Achtergrondrapportage bij de Natuurbalans 2003